

**Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин
Центр міжнародної безпеки та партнерства**

**ТРАНСКОРДОННА БЕЗПЕКА:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ,
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ТА ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІРИ**

Міжнародна науково-практична конференція

14 квітня 2016 року

м. Львів

Транскордонна безпека: політико-правовий, соціально-економічний та гуманітарний виміри. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції // Упор. Р. Вовк, О. Кучик. (14 квітня 2016 року, м. Львів) – Львів, факультет міжнародних відносин ЛНУ ім.І.Франка, 2016. – с.

Тексти тез доповідей подані в авторській редакції з дотриманням стилістичних та граматичних форм. За достовірність наведених фактів та даних відповідальність несуть автори.

*Маркіян Мальський
Д-р екон. наук, професор
Львівський національний університет
імені Івана Франка*

*Олександр Кучик
канд. істор. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів*

ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

Глобалізація міжнародних відносин та загострення протистояння на міжнародній арені стали поштовхом до актуалізації багатьох питань як теорії міжнародних відносин так і практичного втілення зовнішньополітичних рішень у міжнародних відносинах. Із зростанням конфліктованості міжнародного середовища перед міжнародною спільнотою постало питання ефективного гарантування міжнародної безпеки. Розуміння цього поняття у різні періоди розвитку міжнародних відносин набувало різного забарвлення. Вивчаючи збройні конфлікти ХІХ–ХХ століть ми спостерігали війну інтересів, які лежали у площині контролю над природними ресурсами чи, принаймні, контролі над ними.

Сьогодні ми вправі вести мову про особливі види міжнародної безпеки, зокрема у геополітичному та транскордонному вимірі. Традиційним є звуження поняття співпраці у транскордонному співробітництві. Сьогодні ж у міжнародно-політичному дискурсі з'являється поняття транскордонної безпеки як явище котре характеризується низкою рис, серед яких варто виокремити військово-політичний, соціально-економічний, гуманітарний та, можливо, геополітичний та цивілізаційний.

Процеси інтеграції та дизінтеграції витворили доволі красномовну картину регіональної конфліктності з притаманними кожному регіону набором параметрів конфліктності. У даному контексті закономірним постає питання кордону як бар'єру, лінії

поділу чи механізму об'єднання та порозуміння між народами. Особливо це питання актуалізується у випадку проходження реальних чи умовних розмежувальних ліній по кордонах між державами навіть в межах одного регіону. Класичним прикладом може слугувати пострадянський простір який став, з одного боку, до певної міри «заповідником російських геополітичних інтересів», а з іншого, випробувальним майданчиком і, водночас, театром воєнних дій спровокованих геополітичними інтересами російських реконструктивних сил. При цьому слід зважати на те, що державні кордони колишніх радянських республік, а нині незалежних держав, стали каменем спотикання для Росії, котра «вміришила», що вони мають стати лише номінальними і прозорими, а в контексті регіону – ефемерними. З огляду на це варто вести мову про транскордонну безпеку в контексті зіштовхування геополітичних інтересів, які явно навіть з теоретичної чи методологічної точки зору мали би трактуватися як набагато ширші. Іншими словами геополітичні інтереси на мікрорівні – рівні відносин між державами в регіоні перетинають (чи накладання) різних маркерів, як от етнічний, лінгвістичний, соціо-культурний чи свідомісний та ментальний.

Очевидним є розуміння транскордонної безпеки як терміну який окреслює гарантування стабільності у транскордонному вимірі. Однак з точки зору важливості кордону як елементу міждержавних відносин перетворює його на важливу складову транскордонної безпеки. Адже говорячи про транскордонну стабільність та потенціал розвитку міжкультурної комунікації (концепт мультикультуралізму у Європі), приходимо до висновку, що кордон як лінія розмежування за певних обставин може бути використана як інструмент асиміляції чи закликів до сепарації окремої частини, що на правах «історичної пам'яті» приналежить до своєї історичної батьківщини. Тобто у такому контексті ми спостерігаємо процеси сепаратизації, коли сам сепаратизм у різних його проявах та формах застосовують для дестабілізації ситуації у країні з метою реалізації власних геополітичних цілей третьою державою.

Промовистим прикладом може слугувати політика геополітичних претензій Росії на регіональне лідерство на пострадянському просторі. З метою реалізації таких проектів вона використовує прикордонні (чи можливо й транскордонні) регіони для поширення власної присутності, вважаючи приналежним собі право надавати

допомогу братнім народам Росії на шляху їхнього геополітичного ідентифікування. У цьому контексті слід також розглядати серію конфліктів з елементами сепаратизму, який власне виступав своєрідним пропагандистським прийомом для активізації протестних настроїв та підживлення іррединтизму у прикордонних з Росією районах держав – колишніх республік СРСР. Отож варто вести мовку про геополітичний характер виникнення конфліктів з елементами сепаратизму на пострадянському просторі в транскордонному просторі тих держав-сусідів Росії, які виявили хоч найменший намір вийти зпід опіки «старшого брата» й почати власну розбудову послуговуючись власною національною ідентичністю в розбудові власної національної держави. Саме в такому розумінні транскордонна безпека не може тлумачитися виключно через призму транскордонних інтеракцій різного характеру, а розглядатися серед компонентів геополітичного позиціонування країн як на пострадянському просторі так і в Африці чи в інших не менш конфліктогенних регіонів світу.

Ігор Тодоров
Д-р істор. наук, професор
Ужгородський державний університет
м. Ужгород

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН В БЕЗПЕКОВОМУ ВИМІРІ

Єврорегіони – це одна з організаційних форм транскордонних відносин. Сьогодні в Україні діє 6 єврорегіонів, серед яких Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). Карпатський єврорегіон був першим єврорегіоном на постсоціалістичному пострадянському просторі. Українська сторона лише частково використовує можливості, що відкриваються у рамках Карпатського єврорегіону, зокрема щодо використання потенціалу регіонального розвитку. Головними вадами є відсутність необхідних повноважень у місцевої влади для плідної співпраці та надто великий розмір Карпатського єврорегіону (понад 140000 км²),

що позначається на ефективності його функціонування¹.

Карпатський регіон можна вважати особливою територією, завдяки своєму геополітичному розташуванню, оскільки він знаходиться на перетині кордонів п'яти сусідніх держав: України, Угорщини, Румунії, Польщі та Словаччини. Унікальність регіону підтверджується тим, що природа цих зв'язків носить характер не імперативного походження, а взаємовідносини сформовані внаслідок потреб населення, що проживає на цій території та історичних процесів. На території регіону відбувається процес співпраці не лише на регіональному рівні, але й робить можливою співпрацю в межах загальнонаціональних заходів і програм між Україною, Польщею, Румунією, Угорщиною та Словаччиною².

Сьогодні транскордонне співробітництво стикається з новими викликами, що становлять загрозу безпеці на кордонах України, а саме: нелегальна міграція, торгівля людьми, контрабанда наркотиків та зброї. Програми сусідства є новим інструментом сусідства, призначеним для підтримки розвитку транскордонної співпраці між ЄС і країнами, що межують з ним.³

Також слід наголосити, що до цього часу ЄС не розглядав регіон Карпат як цілісну екологічну, економічну та гуманітарну систему. Тепер Європейська комісія підтримала спільна програму пропозицій урядів Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини та України щодо конкретних інституційних та фінансового розв'язання проблем Карпатського регіону⁴.

Для України, транскордонне співробітництво з державами-сусідами – членами Євросоюзу та НАТО є надзвичайно важливим (у

¹ Щодо активізації міждержавного міжрегіонального співробітництва західних регіонів України в рамках Євро регіону "Карпати". Аналітична записка. [Електронний ресурс] <http://www.niss.gov.ua/articles/1236/>

² Іртищева І.О., Стегней М.І. Сталий розвиток територіальних одиниць Закарпаття в контексті транскордонного співробітництва // Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2014. Вип. 2, - С. 47.

³ Каплинський О.В. Роль Вишеградської четвірки в контексті національної безпеки України. [Електронний ресурс] http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/11_2009/7.pdf

⁴ Химинець В.В. Карпатський євро регіон у контексті євро інтеграційних планів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics-of-nature.net/uploads/arhiv/2013/Hymynets.pdf>

деяких випадках – єдино можливим) та винятково ефективним шляхом практичного залучення регіонів цих держав до загальноєвропейської інтеграції. В цьому контексті Стратегія національної безпеки розвиток ставить перед Державною прикордонною службою України завдання забезпечити ефективну реалізацію політики безпеки у сфері захисту та охорони державного кордону України, а також охорони суверенних прав України шляхом створення системи інтегрованого управління безпекою державного кордону України, удосконалення інформаційної, оперативної, технічної, фізичної складових, упровадження сучасних систем контролю, створення належно оснащених мобільних прикордонних загонів. Розвиток Державної міграційної служби України має бути спрямований на забезпечення прав і свобод громадян, надання якісних адміністративних послуг, ефективний контроль за міграційними процесами, боротьбу з нелегальною міграцією, захист національного ринку трудових ресурсів, сприяння запровадженню безвізового режиму з Європейським Союзом. Саме в такому регіонально-континентальному вимірі варто розглядати розвиток Державної служби України з надзвичайних ситуацій яка має забезпечити підвищення її спроможності щодо ефективного управління єдиною державною системою цивільного захисту, оснащення сил цивільного захисту сучасними видами техніки, засобами та спорядженням, оптимізацію розміщення її підрозділів, упровадження системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером, підготовки та просвіти населення щодо норм і правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій¹.

Карпатський єврорегіон містить в собі потенціал поглиблення співпраці України з Організацію Північноатлантичного Договору, бо всі партнери є членами Альянсу. Співробітництво з НАТО сприяє утвердженню в Україні демократичних цінностей, формуванню стабільного безпекового середовища, є важливим інструментом підтримки реформ, зокрема у секторі безпеки і оборони, а також забезпечує спільну протидію сучасним безпековим

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України". Указ Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

викликам і загрозам. Відповідно до Річної національної програми співробітництва Україна - НАТО на 2016 рік, продовжується формування сучасної системи логістики Державної прикордонної служби України в Карпатському євро регіоні відповідно до стандартів НАТО. Планується розпочати формування у Державній прикордонній службі України нових підрозділів швидкого реагування, оснащення їх сучасними зразками озброєння, бойової та іншої військової техніки; забезпечити участь представників Державної прикордонної служби України у заходах та проектах в рамках трастових фондів НАТО на підтримку України¹.

Принциповим є приведення українського законодавства у відповідність до *acquis communautaire* з питань міждержавного міжрегіонального співробітництва. На засадах використання переваг налагодженої територіальної співпраці учасників Карпатського єврорегіону у межах двосторонніх, «точкових», проектів має бути поступовий перехід України до використання переваг комплексного міжнародного та міжрегіонального співробітництва у прикордонній, економічній, екологічній, гуманітарній, культурній сферах, надаючи пріоритет сфері соціально-економічного розвитку територій, створенню транскордонних кластерів, активізації економічного співробітництва та розвитку підприємництва, створенню нових робочих місць на місцевому, регіональному рівні.

Ініціювання розробки Концепції інфраструктурного забезпечення розбудови кордону між Україною та країнами-членами ЄС та НАТО (Республікою Польща, Румунією, Словацькою Республікою та Угорщиною) на території Карпатського єврорегіону, у якій передбачити створення міжнародних автомобільних, пішохідних та залізничних пунктів пропуску через державний кордон через кожні 30 км., а також автомагістралі яка б поєднала Румунію та Польщу через територію Закарпаття. Здійснюється визначення порядку спільного обстеження державного кордону спільно з відповідними службами Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини, зокрема з використанням технічних засобів; підвищення інтенсивності служби спільних патрулів; проведення спільних

¹ Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна - НАТО на 2016 рік. Указ Президента України від 12 лютого 2016 року № 45/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/452016-19779>

навчань, тренінгів та курсів. Відбулося приєднання вітчизняних інформаційно-телекомунікаційних систем до баз даних та інформаційних платформ Європейської агенції з питань управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах ЄС. Забезпечений обмін відкритою статистичною інформацією; інформаційними повідомленнями про види характерних правопорушень на державному кордоні, аналізуються ризики та загрози прикордонній безпеці¹.

Таким чином, в умовах нової геополітичної ситуації, обумовленої спробами руйнації сталої системи міжнародних відносин і міжнародного права, Україна розглядає інтеграцію в політичні та економічні структури Європейського Союзу та НАТО як пріоритетний напрям своєї зовнішньої і внутрішньої політики. На субрегіональному рівні Україна з метою забезпечення захисту територіальної цілісності та суверенітету держави, реалізації економічних і енергетичних проєктів та ініціатив продовжуватиме активно використовувати такий існуючий формат як єврорегіони.

Василь Гулай,
доктор політичних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗВІДКИ В ТРАНСКОРДОННІЙ КРИМІНОГЕННІЙ БЕЗПЕЦІ

Транскордонна криміногенна безпека – важливий вид безпеки, який пов’язаний, насамперед, з боротьбою в межах транскордонного регіону з організованою злочинністю, обігом наркотиків, нелегальним перетином кордону, іншими проявами кримінальних дій[5, с. 244].

Основну загрозу транскордонній криміногенній безпеці становить транснаціональна організована злочинність, яку знаний

¹ Про затвердження плану заходів з організації спільної оперативної охорони державного кордону з державами — членами Європейського Союзу — Республікою Польща, Словацькою Республікою, Румунією та Угорщиною, а також з Республікою Молдова. Урядовий портал. . [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248312689>

вітчизняний фахівець М. Вербенський визначає як функціонування злочинних організацій і співтовариств, що мають розгалужену мережу філій в інших країнах, які використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення глобальних незаконних операцій, пов'язаних з переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних коштів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для одержання істотної економічної вигоди, а також для ефективного ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства й використання протиріч і прогалин у системі кримінального законодавства та правосуддя країн[3, с. 51].

О. Бусол як одна із ініціаторів введення концепту «аналітична розвідка» у вітчизняний професійний та науковий дискурс[1], цілком слушно зазначає, що нинішня криміногенна ситуація потребує впровадження у практику правоохоронних органів сучасних прийомів і методів протидії злочинності, розроблення адекватних підходів до розв'язання проблем, що виникають у процесі цієї боротьби.

В найзагальнішому розумінні, аналітика – це цілісна сукупність принципів методологічного, організаційного і технологічного забезпечення індивідуальної і колективної мисленнєвої діяльності, що дозволяє ефективно відпрацьовувати інформацію з метою удосконалення якості наявних й тих, що набуваються нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Одним із видів аналітики, котрий особливо активно розвивається в останні десятиліття є інформаційна аналітика.

Інформаційна аналітика - творча аналітична діяльність, призначена для оцінювання відомостей і підготовки прийняття рішень; сукупність процесів семантичної обробки даних із використанням методів і засобів «аналітики» й «інформаційної аналітики», внаслідок чого розрізнена інформація перетворюється на завершену продукцію, аналітичний документ[6, с. 14]. Сучасна інформаційна аналітика - складна комплексна діяльність, що ґрунтується як на природному інтелекті, так і на комп'ютерних технологіях оперування інформаційними масивами, методах математичного моделювання процесів тощо.

Якщо розглядати інформаційну аналітику як діяльність, то її певною можна ототожнювати з інформаційно-аналітичною діяльністю, а з позицій процесного підходу - як сукупність спрямованих на певний предмет операцій мислення і технологічних процедур, виконання яких у певній послідовності забезпечує вирішення поставленого завдання[6, с. 15].

Інформаційно-аналітична діяльність, у свою чергу, постає як особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням і поширенням обробленої інформації переважно в управлінській, політичній, правовій чи економічній сфері.

В сучасних умовах роль аналітичної діяльності постійно зростає. Аналітики все більше і більше впливають на розвиток людства, всі сфери суспільного життя. У багатьох, особливо в економічно розвинених країнах масово створюються інформаційно-аналітичні служби в різних органах державної влади, приватних структурах, партіях тощо. Серед причин такого бурхливого розвитку інформаційно-аналітичних служб, В. Варенко називає:

- систематичне об'єктивне зростання рухливості суспільних, економічних, політичних процесів в світовому масштабі з їх структуруванням, динамічним розвитком, але з непередбачливою поведінкою. Зрозуміло, що є необхідність дати оцінку цим процесам, що весь час змінюються;

- в соціальному управлінні сучасна людина зіткнулася з проблемами, які потребують осмисленого вирішення. Ускладнення соціальних систем (а це - об'єктивний процес) веде до росту їх нестабільності, кризових явищ. Намагання уникнути втрат примушує управлінців шукати оптимальні рішення з мінімальними ризиками. Для цього їй необхідний всебічний аналіз ситуації з наступними висновками, що дозволить досягти бажаного результату;

- напружена динаміка росту соціальних процесів породжує величезні неконтрольовані, суперечливі потоки інформації, які потребують відповідного дослідження, аналізу, контролю, що без ефективних сучасних аналітичних технологій неможливо зробити;

- зростання конкуренції, а той конфронтації між державами за володіння зонами впливу, економічними важелями, природними ресурсами тощо. Аналітичні служби дозволяють приймати такі

управлінські рішення, які забезпечують від конфліктів, контролюють та прогнозують кризові явища[3].

Виділяють наступні основні рівні інформаційно-аналітичної роботи: інформаційний рівень (пошук, збір, зберігання) та аналітичний (узагальнення, класифікація інформації).

Можна виокремити такі етапи інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема й в сфері аналітичної розвідки: отримання первинної інформації; відбір необхідної інформації; обробка, накопичення первинної інформації та інших даних; збереження інформації; передача інформації споживачу.

Отримання інформації, в свою чергу, містить різні форми: збір; добування придбання.

Так, збір інформації здійснюється шляхом ознайомлення з науково-технічною, політико-дипломатичною, соціально-політичною, військовою, економічною, фінансовою та іншою інформацією, що розповсюджується каналами засобів масової інформації, бібліотечними та архівними закладами, мережею Інтернет, інформаційними агенціями тощо.

Добування – це прихована, конспіративна процедура таємного вилучення носія конфіденційної, секретної та іншої важливої інформації, тобто незаконне заволодіння, викрадення.

Придбання – процедура одержання конфіденційної, секретної та іншої важливої інформації або її носія від конкретної фізичної чи юридичної особи в тимчасове чи постійне користування за визначену винагороду.

Відбір необхідної інформації для потреб органів влади та управління держави в цілому і окремими галузями здійснюється з відкритих джерел. Мається на увазі, що, зокрема, лівову частку даних інформаційно-аналітичні підрозділи отримують із відкритих джерел, доступних широкому загалові.

Обробка, накопичення первинної інформації та інших даних – це розклад інформаційних одиниць за відповідними класифікаціями та кодувальними словниками, зокрема: за об'єктами спрямувань, організаціями та особами; фактами, подіями і діями; формалізація; кодування і ведення до відповідних баз накопичення і зберігання.

Процедура обробки інформації у вигляді класифікації, анутовання, реферування, індексування, кодування – це підготовчий етап роботи з інформацією та її носіями перед введенням інформації

до бази даних інформаційних систем.

Нині проблема не у відсутності потрібних інформаційних даних, а у здатності інформаційних підрозділів навіть фізично обробляти інформаційні потоки, а також знаходити необхідну інформацію в базах даних. Зазначені функції здійснюються за допомогою спеціальних сил і засобів, які використовують певні загальні для всіх інформаційних структур правила відбору, накопичення і реалізації інформації.

Накопичення інформації здійснюється шляхом поповнення інформаційними одиницями інформаційних масивів і банків даних в результаті ідентифікації, формалізації, систематизації, уточнення, обліку та введення до відповідних баз даних для зберігання інформації у певних інформаційних системах на підставі класифікаторів чи каталогів.

Здобута та оброблена інформація може надаватись замовникові терміново, але може відтерміновуватися на певний час. В даному випадку інформація повинна зберігатись. Збереження інформації – це розміщення на тривалий час інформаційних одиниць в інформаційних масивах і банках даних, підтримання їх в актуальному режимі для можливості проведення пошуку, ідентифікації, переведення на носії та видачі на запити інформації.

Видача інформації – це надання інформації на відповідних носіях споживачу в режимі сигнального інформування, відповідно до програм або запитів. Способи відбору і рамки інформаційного пошуку визначаються з урахуванням обліку: структури і змісту досліджуваної проблеми з виділенням конкретних завдань, що підлягають аналізу; наявності суміжних областей, у яких може знаходитися потрібна інформація; глибини ретроспективного пошуку; видів документальних джерел, необхідних для дослідження.

Зокрема, приймаючи управлінські рішення, керівник має орієнтуватися на випереджальний характер діяльності, тобто висновки про злочинну діяльність осіб і груп мають бути отримані аналітичною розвідкою до того часу, коли стане відомо про вчинення злочинів. На основі цих висновків керівництву служби надають пропозиції щодо усунення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушення або злочину. На підставі таких висновків роблять прогноз[2].

Прогнозування також пов'язане з моделюванням й експертними оцінками. Моделювання є заміщення одного об'єкта іншим, з метою отримання інформації про важливіші якості об'єкта-оригінала за допомогою об'єкта-моделі. Таким чином, моделювання може бути визначено як представлення об'єкта моделлю для отримання інформації про цей об'єкт шляхом проведення експериментів з його моделлю. Математичне (комп'ютерне) моделювання – це наближений опис будь-якого класу явищ зовнішнього світу, виражений за допомогою математичної символіки і є потужним методом пізнання зовнішнього світу, а також прогнозування та управління. Якщо результати моделювання підтверджуються, вони можуть слугувати основою для прогнозування процесів, що протікають у досліджуваних об'єктах[2].

Отже, на наше переконання, аналітична розвідка як інструмент протидії транскордонній криміногенній безпеці може використовувати відповідну методологію інформаційно-аналітичної діяльності, звичайно, із врахуванням специфіки даної сфери.

Література

1. Бусол О. Ю. Аналітична розвідка в Україні як самостійний напрям діяльності державних органів і недержавних підприємств / О. Ю. Бусол // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – Вип. 2. – С. 114-120.
2. Бусол О. Ю. Підрозділи аналітично розвідки як спеціальний суб'єкт оперативно-розшукового прогнозування [Електронний ресурс] / О. Ю. Бусол. – Режим доступу: http://www.gbispnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
3. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність [Електронний ресурс]: Навч. посіб. / В. М. Варенко. – К.: Університет «Україна», 2014. – 417 с. nbuv.gov.ua/images/nak_mon_partneriv/IAD.pdf
4. Вербеньський М. Г. Транснаціональна злочинність: монографія / М. Г. Вербеньський. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ; Ліра ЛТД, 2009. – 356 с.
5. Дубина М. В. Сутність транскордонної безпеки та її види / М. В. Дубина // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2013. - № 4. – С. 238-244.
6. Митко А. М. Політична аналітика: навчальний посібник /

А. М. Митко. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015.
- 220 с.

Вячеслав Ціватий
кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
Ректор Дипломатичної академії України при МЗС України

ПАРАДИПЛОМАТІЯ ЯК НАПРЯМ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖДЕРЖАВНОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть стала приділятися особлива увага ролі єврорегіонів у міжнародних справах, зовнішній політиці і дипломатії. Метою даного дослідження є визначення місця регіонів/єврорегіонів у політико-інституціональній та політико-дипломатичній системах сучасного світу й можливості врахування історичного досвіду в інституціональній розбудові сучасних держав глобалізованого простору та поліцентричного світу. Зазвичай, такі процеси, як глобалізація і регіональна інтеграція, істотно вплинули на зміну територіально-політичного устрою національних держав і розвиток регіонального руху у світі. Як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації знайшли своє відображення на регіональному рівні. З одного боку, ліквідація перешкод на шляху економічного розвитку, потік інвестицій і технологій сприяли поживленню економіки регіонів. З іншого боку, тяжким тягарем лягло на регіональні влади рішення таких важливих проблем, як, безпека продуктів харчування, безробіття, забруднення навколишнього середовища, надання притулку іммігрантам і біженцям тощо.

Сучасні міжнародно-політичні процеси у світі та еволюція політико-дипломатичних систем формуються у контексті трьох взаємопов'язаних тенденцій: глобалізації, регіоналізації та інституціоналізації. Одним із найбільш яскравих проявів

регіоналізації/транскордонізації стала тенденція зростання субнаціональних акторів у міжнародних і дипломатичних системах (термін «*транскордонізація*» уперше вводиться автором до наукового обігу). Участь субнаціональних акторів у міжнародних відносинах – це феномен, який в європейській теорії дипломатії визначають як парадипломатія. Уперше термін «парадипломатія» з'являється у 80-х роках ХХ століття. Автором вважається професор університету Нью-Йорку Іво Духачек. Деякі автори розділяють пальму першості щодо авторства терміну між П.Солдатосом і І.Духачеком. Спочатку ними використовувався термін «мікродипломатія», але згодом його замінили саме на термін – «парадипломатія». Глобальна парадипломатія базується на політичних і дипломатичних контактах різних держав, які формуються через контакти субнаціональних влад не лише з торговельними, промисловими або культурними акторами зарубіжних країн, але також і з усіма можливими агентами зовнішніх зв'язків національних урядів, акторами транскордонного співробітництва і безпеки. (транскордонна парадипломатія)

На початку 90-х років в науковий обіг вводиться типологія акторів як учасників парадипломатії за таким критерієм як рівень дипломатичних зносин, а саме: міжкордонна (транскордонна) регіональна парадипломатія; трансрегіональна (макрорегіональна; мікрорегіональна) парадипломатія; глобальна парадипломатія. Дане теоретичне обґрунтування концепту парадипломатія було сприйняте більшістю дослідників теорії дипломатії, які почали використовувати даний концепт при вивченні міжнародної активності субнаціональних одиниць/інституцій (провінції, штати, кантони, регіони, землі, області, округи та ін.). Ґрунтуючись на науковому дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ століття парадипломатію можна визначити як участь субнаціональних одиниць у міжнародних відносинах через встановлення формальних і неформальних, постійних і тимчасових зв'язків із іноземними акторами з метою досягнення означеної кількості завдань через різноманітні стратегії дії на міжнародній арені та в політико-дипломатичних системах/системі. Спираючись як на теоретичні здобутки, і на емпіричний досвід, на сучасному етапі парадипломатію визначають як участь субнаціональних одиниць у міжнародних відносинах, зовнішній політиці і дипломатії через

встановлення формальних та неформальних, постійних і тимчасових контактів з іноземними партнерами з метою досягнення певних цілей у сфері зовнішніх зносин (наприклад, питання транскордонної співпраці або транскордонної безпеки).

Отже, транскордонна співпраця, транскордонна безпека та регіоналізація на сучасному етапі мають своєю складовою особливий тип дипломатії – парадипломатію. Регіоналізація належить до превалюючих факторів розвитку політико-дипломатичних систем і міждержавного співробітництва в сучасному глобалізованому світі. Формування міжрегіональних/транскордонних відносин за європейськими зразками, у контексті трансформації політичних моделей східноєвропейських країн, відбувається на сьогодні в ході реалізації Східного партнерства.

Перелік проблем, які на сьогодні мають держави поліцентричного світу XXI століття, свідчать про складність зовнішньополітичних проблем, їх взаємозв'язок зі стратегіями держав на світовій арені, включаючи взаємодію з Росією, США, Європейським Союзом, а також іншими державами глобалізованого світу, у т.ч. – й з Україною. Україна на сьогодні потрапила в центр світового геополітичного простору, нової геополітичної конструкції, що вибудовується сьогодні в Європі. Для України важливим є досвід як розвитку парадипломатії субнаціональних регіонів ЄС, так і єврорегіонів, які охоплюють територію України та країн, що входять до складу ЄС («Буг», «Карпатський регіон», «Нижній Дунай» та ін.). Розвиток парадипломатії, як складової процесів регіоналізації, в Україні може сприяти формуванню системи транскордонного співробітництва й сприятиме впровадженню на практиці євроінтеграційних прагнень України, практичної презентації визначеного проєвропейського курсу України.

Отже, передавання значної частини владних повноважень регіонам, субнаціональним чи тим, які виникли внаслідок транскордонного співробітництва, на сьогодні визначається як особливий тип дипломатії – парадипломатія. При цьому варто зазначити, що інструментарій парадипломатії не має суттєвих відмінностей від інструментарію класичної дипломатії. Виникнення та ефективна діяльність парадипломатії свідчить про активний розвиток нового напрямку дипломатії в нових умовах

інституціоналізації, глобалізації та регіоналізації, транскордонного співробітництва та безпеки. Основні підходи та механізми діяльності акторів парадипломатії щодо мобілізації регіональних ресурсів цілком себе виправдовують і мобілізують регіональні ресурси задля реалізації ініціатив щодо забезпечення інтересів регіонів та їх громадян у сфері зовнішніх зносин., транскордонної безпеки. Досвід розвитку парадипломатії Європейського Союзу становить як теоретичний, так і практичний інтерес для регіонів України, зокрема вирішення проблем транскордонного співробітництва.

Література

1. Грачевська Т.О. Парадипломатія як складова процесів регіоналізації на сучасному етапі / Т.О. Грачевська // Грані. – 2014. – № 12. – С. 77-82.
2. Ціватий В.Г. Глобалізація та європейська регіональна політика: історичні імперативи і сучасність / В.Г. Ціватий // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2012. – Випуск 18. – С. 20-26.
3. Paradiplomacy in action. The foreign relations of subnational actors. – L., 1999.
4. Pigman Geoffrey Allen. Contemporary Diplomacy / A.G. Pigman. – Washington, 2010. – 288p.

Христина Притула
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені
М.І.Долішнього НАН України»
м. Львів

РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Після розширення Європейського Союзу (ЄС) у 2004-2007 рр. Україна отримала спільний кордон з країнами-членами ЄС, а її

прикордонні регіони (в першу чергу її шість областей – Волинська, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька та Одеська області) стали об'єктами регіональної політики цього об'єднання. Це створило додаткові можливості для прикордонних територій ефективно використовувати потенціал свого розвитку, для виходу на європейські ринки товарів та послуг шляхом поглибленої взаємодії через механізми транскордонного співробітництва та адаптації європейського законодавства у сфері регіональної політики тощо. Процес входження України у європейський інтеграційний простір і визнання її європейськими партнерами потребує координації зусиль з розвитку співпраці з країнами ЄС і в першу чергу – сусідами України.

Не менш важливим є розвиток транскордонного співробітництва і за участі інших сусідніх країн, Республік Молдови та Білорусі. Початок військової агресії Росії переорієнтував транскордонне співробітництво прикордонних з Росією регіонів з українсько-російського транскордонного регіону у напрямі поглиблення співпраці в рамках єврорегіональних структур за участі країн-членів ЄС та активізації міжрегіонального співробітництва на рівні європейських інституцій.

Розвиток транскордонного співробітництва спрямований в першу чергу на забезпечення високої якості життя мешканців прикордонних територій, інфраструктурне забезпечення відповідних територій, вирішення спільних проблем суміжних територій. В основі розвитку транскордонних регіонів лежить транскордонне співробітництво. На суходолі Україна межує з сімома країнами (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Росія та Білорусія), довжина кордону з якими сягає 5637,982 км.

Інституційно-правове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в Україні складають міжнародні нормативно-правові документи, ратифіковані Україною, міждержавні угоди, національне законодавство, міжрегіональні угоди, угоди між учасниками, зокрема, єврорегіональних утворень, які стосуються транскордонного співробітництва. Основним нормативно-правовим документом, що регулює транскордонне співробітництво в Україні, є Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 року. Цей Закон регулює правові, організаційні та економічні відносини у сфері транскордонного співробітництва та

конкретизує джерела фінансування проектів (програм) в рамках такої співпраці. Зазначимо, що впродовж 11 років не було внесено жодних суттєвих змін чи правок до цього документу.

Досвід європейських країн свідчить про те, що розвиток транскордонного співробітництва безпосередньо залежить від стану національного правового забезпечення його розвитку, а також державної регіональної та інтеграційної політик. І, незважаючи на підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 27 червня 2014 року та ратифікацію 11 травня 2012 року Протоколу №3 до Європейської Рамкової Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями, які б мали стати важливим імпульсом для активізації транскордонного співробітництва, процес ратифікації першої та імплементації другого відбувається досить повільно.

На сьогодні найбільш дієвими формами транскордонного співробітництва у їх впливі на розвиток регіонів при цьому є транскордонні проекти та Угоди щодо транскордонного співробітництва. Транскордонні інноваційні структури, транскордонні кластери та єврорегіони не відіграють вагомій ролі у розвитку прикордонних регіонів. Водночас саме формування та налагодження функціонування нових форм транскордонного співробітництва сприятиме зростанню інвестиційних надходжень в економіку прикордонних територій та ефективному використанню потенціалу їх розвитку.

На сучасному етапі розвитку транскордонного співробітництва зберігається тенденція до посилення ролі окремих учасників транскордонного співробітництва (громадських організацій), що є стримуючим фактором у посиленні транскордонних взаємодій та є результатом інституційних прогалин у формуванні нових форм мережових взаємодій у транскордонному просторі. Європейський досвід використання можливостей єврорегіонального співробітництва дозволить розширити коло учасників співпраці суміжних територій та диверсифікувати механізми та інструменти такої співпраці.

Водночас, дослідження транскордонних взаємодій на окремих прикордонних територіях дозволяє стверджувати про існування потенційних ризиків для економічної та національної безпеки країни. Зважаючи на значний розрив у рівнях соціально-економічного

розвитку України та Угорщини, існують серйозні ризики втрати людського потенціалу через відтік високоосвіченого, працездатного, економічно активного населення до сусідньої країни. При цьому територіями найвищого ризику є саме прикордонні регіони. Посиленню цих ризиків сприяє і спрощення Угорщиною на початку 2011 року процедури отримання свого громадянства. Спочатку для цього був прийнятий спеціальний закон. Пізніше були внесені зміни до Конституції, які набрали чинності з початку 2012 року, – вони надають етнічним угорцям або їх нащадкам у різних країнах право отримувати громадянство «по праву крові». До цього часу громадяни України могли оформляти лише «Посвідчення закордонного угорця».

За словами прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана, завдяки введенню інституції щодо спрощеного отримання подвійного громадянства, в Угорщині вже спостерігається приріст населення на 160 тисяч чоловік. Введення закону про полегшення отримання подвійного громадянства, за його словами, надав можливість реалізувати одну з головних національних стратегій Угорщини [1].

Чинною Конституцією України не передбачена можливість набуття подвійного громадянства, відповідно створена колізія у законодавствах України та Угорщини, згідно якої одна держава (Угорщина) дозволяє набувати подвійне громадянство, а інша (Україна) не дозволяє, потребує нагального правового тлумачення і вирішення щодо статусу (прав і обов'язків) тих громадян України, які вже оформили громадянство Угорщини. Вирішення цієї правової колізії потребує якнайшвидшого врегулювання на найвищому рівні шляхом підписання низки двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів.

Водночас вагомими перешкодами розвитку транскордонного співробітництва залишаються питання неузгодженості законодавства та частой зміни керівництва місцевих органів влади у транскордонних регіонах за участі прикордонних територій країн-членів ЄС. Налагодження ефективної системи інформаційного забезпечення всіх суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва сприятиме нівелюванню існуючих перешкод та відкриватиме нові можливості для активізації співпраці в рамках транскордонних регіонів (зокрема через моніторинг ситуації на

транскордонних ринках, попередження загроз економічній безпеці прикордонного регіону тощо).

Список використаних джерел

1. Україна-Угорщина: Ціна подвійного громадянства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/>.

*Ярослава Калат
Молодший науковий співр.
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України»
м. Львів*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

На сьогодні міжнародні / міжрегіональні взаємозв'язки визначаються як один з найважливіших факторів економічного зростання, а також структурних зрушень в економіці держав. Активний їх розвиток на засадах добросусідства дозволяє «...підтримувати і зміцнювати мирні взаємовідносини, знімати міжнародну напруженість, створювати систему міжнародної економічної безпеки» [1]. В транскордонному просторі єврорегіональне співробітництво може бути тим чинником, в рамках якого можна формувати спільні міжрегіональні механізми забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів, функціонування яких б враховувало потребу у захисті та реалізовувало необхідні заходи для забезпечення захисту усіх сторін транскордонного регіону.

Єврорегіональне співробітництво – це взаємодія в рамках інституціоналізованих структур (єврорегіонів, об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС), європейських угруповань територіального співробітництва (ЄУТС)) транскордонного співробітництва, яка направлена на поглиблення євроінтеграційних процесів і реалізацію визначених мети, цілей і завдань.

Основною характеристикою єврорегіональної співпраці, яка здійснюється в рамках діяльності єврорегіонів – організаційних структур транскордонного співробітництва, є вищий ступінь інституціалізації структур співробітництва, тобто у взаємодії беруть участь інституціалізовані форми транскордонного співробітництва або ж єврорегіональні структури. Крім того, в рамках єврорегіонального співробітництва взаємодія не обмежується учасниками одного єврорегіону, а співпраця відбувається й з іншими організаційними структурами транскордонного співробітництва, які функціонують в межах діяльності цього ж єврорегіону або ж поза ним, а також європейськими інституціями та міжнародними організаціями.

Поряд з єврорегіонами, які залишаються основними інституціями у системі транскордонного співробітництва, впроваджуються практично і функціонують на теренах ЄС такі єврорегіональні структури як Робочі громади (Working Community) (наприклад, Alps-Adriatic Working Community (Австрія-Хорватія-Італія-Угорщина-Словенія, 1978), Tajo International Working Community (Іспанія-Португалія, 2009)), ЄУТС (наприклад, Lille-Kortrijk-Tournai (Франція-Бельгія, 2008), EGTC Gateto Europe Ltd. (Угорщина-Румунія, 2012), Mura Region EGTC (Угорщина-Хорватія, 2015)), Об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЕС), Євроквартали (Eurodistrict) (наприклад, Eurodistrict Strasbourg-Ortenau (наприклад, Франція-Німеччина, 2010), Eurodistrict Trinational de Bâle (Швейцарія-Німеччина-Франція, 2007)), Євроміста (Eurocity) (наприклад, Badajoz-ElvasEurocity (Іспанія-Португалія, 2006), Basque Eurocity (Франція-Іспанія, проект)) та інші.

Зазначені єврорегіональні структури розглядаються в ЄС як механізми інтеграції і розвитку прикордонних територій, які дозволяють налагоджувати взаємовідносини між розділеними кордонами транскордонними регіонами.

На сьогодні створено понад 90 єврорегіонів (10 за участю областей України) і 57 ЄУТС [2] (1 за участю Закарпатської області України). Стосовно ж ОЕС, єврокварталів і євроміст, то ці форми є менш поширеними в ЄС і наразі жодної не створено в Україні.

Прикордонні регіони, які найбільш чутливі до зовнішніх впливів і найменше сприймають інноваційний ефект від центру, для

забезпечення свого стабільного економічного розвитку і ефективного виконання ролі «щита» регіонам в середині країни, потребують додаткових механізмів захисту власного економічного середовища. А це можливо реалізувати, за умови створення спільних механізмів забезпечення безпеки в транскордонному регіоні в рамках розвитку транскордонного співробітництва. До того ж, один із основних принципів забезпечення національної безпеки України спонукає до використання міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки, якщо це на користь і не суперечить національним інтересам держави [3]. В рамках розвитку транскордонного співробітництва прикордонні регіони отримують додатковий рівень забезпечення безпеки через такі механізми як, наприклад, програми добросусідства і партнерства, транскордонні угоди, євро регіональне співробітництво тощо.

Також варто зазначити, що нині ще не сформувалася єдина доктрина, яка б описувала систему функціонування спільної безпекової політики ЄС, але в існуючих теоріях прослідковується ідея забезпечення безпеки і підвищення соціально-економічного розвитку регіонів через посилення впливу наднаціональних структур та активне багатостороннє співробітництво із різними вагомими гравцями на міжнародній арені. Так в теорії нового інституціоналізму зазначається, що саме від ефективності функціонування наднаціональних структур залежить успіх інтеграції. Тому ми припускаємо, що на регіональному рівні в прикордонних територіях наднаціональними структурами виступають організаційні структури транскордонного співробітництва вищого ступеня інституціалізації, а євро регіональне співробітництво є саме тим чинником, який сприяє забезпеченню економічної безпеки прикордонних регіонів.

До забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів мають ставитися додаткові вимоги порівняно з внутрішніми регіонами, оскільки в них характер загроз є менш передбачуваним та стан їх безпеки сильно залежить від характеру відносин між сусідніми державами. Тож, при забезпеченні економічної безпеки в прикордонному регіоні потрібно враховувати його специфіку і певною мірою застосовувати індивідуальний підхід при формуванні спільного механізму. Тобто, спільний механізм забезпечення економічної безпеки в транскордонному регіоні формується з огляду

на власні інтереси кожної із сторін і врахуванням стану безпеки сусідніх регіонів.

Отже, в транскордонному просторі єврорегіональне співробітництво може бути таким чинником, в рамках якого можна формувати спільні міжрегіональні механізми забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів, функціонування яких б враховувало потребу у захисті та реалізовувало необхідні заходи для забезпечення захисту усіх сторін транскордонного регіону. Відтак, прикордонні території розвиваючи єврорегіональне співробітництво, в рамках якого налагоджують партнерські відносини, підвищують свій соціально-економічний рівень і якість життя населення, здатні забезпечити себе додатковим колективним регіональним захистом.

Список використаних джерел

1. Родченко В.В. Международный менеджмент [Текст]: учеб. пособие / В. В. Родченко; Межрегиональная академия управления персоналом. - К.: МАУП, 2000. - 236 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1008/42/1/2/#3104>.
2. LIST of European Groupings of Territorial Cooperation – EGTC. Brussels, 1 September 2015 [Електронний ресурс] Committee of the Regions of the EU. Official site. – Режим доступу: <https://goo.gl/4DjXaj>
3. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

*Всеволод Черторижський
Молодший науковий співробітник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України»
м. Львів*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ (НПФЕІ) - ПРОСТОРОВИХ УТВОРЕНЬ НА ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ

Розвиток транскордонного співробітництва регіонів Європи визначив дві основні концепції кооперації регіонів: транскордонна кооперація (crossborder cooperation) - тісна співпраця прилеглих прикордонних регіонів через національні кордони, до якої залучені регіональні і місцеві органи влади і інші організації в прикордонній зоні; міжрегіональна кооперація (interregional cooperation) - суб'єктоорієнтована співпраця через національні кордони між регіональними і місцевими органами влади і іншими організаціями, які можуть бути розташовані в будь-якому місці державної території.

Ця кооперація сприяє появі таких нових просторових форм міжнародної економічної інтеграції як (НПФЕІ). НПФЕІ - це просторові утворення субнаціонального рівня, що включають регіони декількох держав, які відрізняються активною прикордонною і міжрегіональною співпрацею і постійно зростаючим рівнем соціально-економічної інтеграції. У Європі існує декілька типологій. На наш погляд найбільший інтерес представляє типологія Маркуса Перкманна (Markus Perkmann) з Університету Ланкастер (Великобританія) (табл. 1).

Таблиця 1

Транскордонні регіони саме, в яких створюються та бурливо розвиваються нові просторові форми міжнародної економічної інтеграції (НПФЕІ)

Інтенсивність кооперації	Географічні рамки	
	Малі	Великі
Висока	Інтегровані єврорегіони (EUREGIO)	Скандинавські угруповання

		(Oeresund Council/Committee)
Низька	Єврорегіони, що зароджуються (Transmanche Region)	Робочі співтовариства (Working Communities) (Arge Alp)

Вчений вважав, що для класифікації нових просторових форм міжнародної економічної інтеграції (НПФЕІ) у транскордонних регіонах мають значення наступні показники.

Географічні рамки, а на наш погляд, ще і обсяг та межі впливу - слід відокремлювати невеликі транскордонні ініціативи від працюючих співтовариств, до яких залучено п'ять і більше регіонів.

Потужність, глибина та інтенсивність кооперації: визначається стратегічними можливостями транскордонного органу і рівнем його автономії від центральної влади.

Види або типи суб'єктів (акторів): необхідно розділяти місцеві (муніципальні) органи влади і органи влади регіонального (мезо-) рівня.

Саме такі подібні географічні рамки та інтенсивність кооперації, притаманні, на наш погляд, таким просторовим формам міжнародної економічної інтеграції, як: "працюючі співтовариства" (working community) або асоціація; "великі регіони" (large regions); «дуги» (arcs); "трикутники зростання" (growth triangles). Спробуємо коротко розглянути їх сутність.

Працюючі співтовариства (working community) представляють специфічну форму транскордонних регіонів. Їх суть полягає в тому, що у багатьох випадках співробітництво регіональних або місцевих органів влади проходить, наприклад, через підписання протоколу про співпрацю або юридично не зобов'язуючої угоди і формують конкретні структури, зазвичай без правосуб'єктності - асоціацій. Як приклади, можна назвати такі асоціації, як Jura (Франція/Швейцарія), Ругенеес (Іспанія/Франція) і Extremadura/Alentejo (Іспанія/Португалія). Цікавий тип працюючих співтовариств - Регіональна рада (Regionalrat), в якій беруть участь вибрані на виборах політики від регіональних влад, з кожного боку кордону (наприклад, Австрія і Угорщина в 1993 р. створили

Регіональну раду за участю округів Д'єр-Мошон-Шопрон і Ваш, міст Д'єр, Шопрон, Сомбатхей (Угорщина) і землі Бургенланд (Австрія)). Майже всі працюючі співтовариства, мають особливості: вони постійні; мають окрему ідентичність (наприклад, ICBAN в Ірландії/ Північній Ірландії).

Вищим рівнем розвитку прикордонної співпраці в Європі вважаються так звані «великі регіони» (*Grand Regions*), що складаються з значних територіальних одиниць, таких як «Верхній Рейн» (ФРН - Швейцарія - Франція) і «Саар-Лор-Люкс-Рейн» (ФРН - Люксембург - Франція). Характерна особливість прикордонної співпраці в рамках «великих регіонів» це наявність: спеціальних міждержавних угод між країнами, які беруть участь; багатобічних міждержавних (загальні питання) і міжрегіональних комісій (конкретні практичні питання співпраці).

Специфічними формами міжрегіональної співпраці в регіоні Балтійського моря є так звані «дуги» (*arcs*) - Південно-балтійська дуга і Ботнічна дуга. Проект «Південно-балтійська дуга» (*South Baltic Arc*) реалізується в рамках програми BSR INTERREG ІІВ. Проектна територія протягується по південному узбережжю Балтійського моря від Німеччини через Польщу, область Калінінграда РФ і Литву та Латвію уздовж міжнародної транспортної магістралі «ВіаГанзеатіка». Всього в проекті приймають участь органи влади 13 регіонів.

За розмірами і сферою сполучення акторів цікавими є «Трикутники зростання», які являють собою транснаціональні економічні зони, поширені на досить великій, але чітко визначеній географічній території, в якій відмінності у наявних чинниках трьох або більше країн і субрегіонів використовуються з метою розвитку зовнішньої торгівлі і залучення іноземних інвестицій. Вважається, що функції «трикутника зростання» в економічному розвитку значно ширші функцій єврорегіонів, оскільки вони дозволяють сполучати в єдине ціле регіони (типи регіонів), які володіють взаємодоповнюючими один одного видами ресурсів. У ідеалі, три регіони включають по одному з компонентів економічної системи: земля - праця - капітал; четвертий компонент - підприємницькі можливості - є результатом взаємодії всіх трьох регіонів або типів регіонів.

На наш погляд в умовах України впровадженню таких форм співробітництва сприяло б формування у прикордонних регіонах "регіональних мережевих співтовариств". Під «регіональним мережевим співтовариством» ми розуміємо різноманіття акторів, що солідарно співпрацюють при просуванні індивідуальних і колективних інтересів; обмінюються формальними і неформальними ресурсами, і вступають в різні форми комунікації. Основною ціллю нових форм ТКС є перевтілення прикордонних, периферійних районів у рамках державних територій у інтегровані, взаємодоповнюючі райони, що набувають функцій передавача нової інформації, досвіду і т. ін.

Список використаних джерел

1. Балтийский регион как полюс экономической интеграции Северо Запада Российской Федерации и Европейского союза / Под ред. В.П. Гутника, А.П. Клемешева. - Калининград: Изд-во РГУ им. И. Канта, 2006. - 392 с.
2. Kivikari U., Lindstrom M., Lihuto K. The external economics relations of the Kaliningrad Region. Turku school of economics and business administration, Discussion C2/1998; Kivikari Urpo. A Growth Triangle as an Application of the Northern Dimension Policy in the Baltic Sea Region. Russian-Europe Centre for Economic Policy. Policy Paper. May 2001.

*Юлія Седляр
д.політ.н., проф.
Миколаївський національного університет
ім. В. Сухомлинського
м. Миколаїв*

ГОЛОВНІ ЗАСАДИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У ХХІ столітті міграційна політика та проблеми нелегальної міграції стали важливим чинником міжнародного життя і забезпечення національної безпеки держав на всіх рівнях. Особливо ж значущості проблема міграції населення і глобальних міграційних процесів набуває для країн Євросоюзу, які найбільш активно приймають мігрантів і є «перевантаженими» питаннями нелегальної міграції. Для України міграційна політика об'єднаної Європи становить неабиякий інтерес з таких причин: по-перше, ЄС є найважливішим партнером нашої держави з обміну населенням, куди спрямовується численний міграційний потік. Тож від міграційної політики ЄС багато в чому залежатиме, чи втрачатиме Україна робочу силу, відбуватиметься «відтік мізків», чи, навпаки, мігранти повертатимуться на батьківщину, збагачені новими знаннями, досвідом та формуватимуть нову генерацію високопрофесійних кадрів; по-друге, дослідження міграційної політики Євросоюзу пов'язане із євроінтеграційними устремліннями України. Адже, крім іншого, інтеграція до ЄС передбачає досягнення відповідності європейським стандартам також й у сфері міграційного законодавства та менеджменту [2, с.15].

Численність мігрантів в державах ЄС, зі свого боку, актуалізує проблеми їх адаптації в європейський геополітичний і соціокультурний простір, ставить завдання вирішення даного питання на концептуальному та інституційному рівнях. У рамках вище викладеного особливий інтерес викликає модель ЄС з управління культурним різноманіттям, що стає результатом посилення міграційних потоків, а саме концепція мультикультуралізму, яка передбачає інтеграцію різних етнічних і расових груп в єдину спільноту при збереженні та за офіційної підтримки їх культурної самобутності. У рамках практичного

втілення концепції мультикультуралізму уряди держав ЄС приділяють значну увагу питанням легалізації й соціокультурної адаптації мігрантів, розробляють спеціальні програми для трудових мігрантів, організовуючи безкоштовні мовні курси, здійснюючи політику захисту прав людини по відношенню до мігрантів, які мають як легальний, так і нелегальний статус в ЄС. Наприклад, у Німеччині відвідування спеціальних інтеграційних курсів є обов'язковим для іммігрантів і всі витрати по організації цих курсів несе держава. Знову прибулим іммігрантам, що не пройшли навчання, можуть відмовити в продовженні посвідка на проживання, а давно проживаючим – знизити соціальну допомогу [1, с. 229].

В ЄС виділяють два основні механізми, що регулюють міграційні потоки: регулювання нормативно-правового характеру й так звані заходи із сприяння інтеграції. Перший механізм контролює кількісну складову міграції, а саме чисельність та інтенсивність потоків мігрантів, другий направлений на регулювання якісних змін й інтеграції мігрантів в європейську спільноту.

На рівні нормативно-правового регулювання національні держави та загальноєвропейські інститути володіють суб'єктністю і спираються у своїй діяльності як на міжнародні акти універсального значення, так і документи, які визначають власне статус мігрантів. До універсальних міжнародних актів відносять, наприклад, норми щодо вільного пересування і свободи вибору місця проживання, неприпустимості дискримінації, сприяння возз'єднанню родин тощо. Вище згадані норми і принципи закріплені універсальними міжнародними документами у галузі захисту прав людини, як Декларація прав людини 1948 р., Міжнародний договір про громадянські і політичні права 1966 р.

У свою чергу, спеціальні норми, що регулюють безпосередньо права мігрантів, викладені у таких документах: Конвенції МОП №97 про права мігрантів 1949 р., Конвенції МОП № 143 про зловживання у галузі міграції і забезпечення працюючим мігрантам рівних можливостей (1975 р.), Конвенції про захист прав працюючих мігрантів і членів їх родин 1990 р. Особливістю даних документів є те, що в них прописані механізми забезпечення прав мігрантів й встановлені стандарти у галузі прав мігрантів, яких повинна дотримуватись держава, яка їх приймає. У той же час міжнародні

документи закріплюють суверенне право держав на здійснення незалежної міграційної політики. Останнє й пояснює наявність у рамках ЄС нормативно-правових механізмів, які доповнюють міжнародні універсальні акти.

До таких документів ЄС, які визначають головні засади міграційної політики об'єднання, відносять: Амстердамську і Лісабонську угоди, Гаазьку програму 2004 р., Стокгольмську програму з питань міграції (2010-2014 рр.). Відповідно до цих документів міграційна політика ЄС базується на нормах як національного, так регіонального характеру, як наприклад, принципах Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 р. тощо.

Важливим напрямком міграційної політики ЄС є й боротьба з нелегальною міграцією, проти якої сформовано ряд законотворчих засобів та механізмів. Такі обмежувальні заходи направлені на протидію нелегальній міграції, посиленні контролю за перетином кордону викладені в низці документів, зокрема: Директиві 2002/90/ЄС від 28 листопада 2002 р., Рамковому рішенні від 28 листопада 2002 р., які були взяті за основу для розробки у 2004 р. поправок в кримінальні і цивільні кодекси держав-членів ЄС і спрямовувались на притягнення до відповідальності роботодавців, які використовують на виробництві нелегальних мігрантів як дешеву робочу силу; Директиві 2008/115/ЄС 2008 р., яка встановлювала єдині для всіх держав ЄС правила і процедури повернення нелегальних мігрантів додому; Директиві 2009/52/ЄС 2009, якою було уніфіковано карні й адміністративні санкції, що накладалися на роботодавців, які наймали нелегальних мігрантів.

Тож, Європейський Союз використовує системний та комбінований підходи для формування імміграційної політики. Ці два підходи вони є продовженням один одного, та сприяють більш ефективному формуванню заходів в регулюванні міграційними потоками. Так, системний підхід визначає що, імміграційний контроль та прийом мігрантів повинен узгоджуватись з забезпеченням облаштованості мігрантів, адаптації або інтеграції, також із вживанням зовнішніх заходів по обмеженню та попередженню потоків небажаних мігрантів. Комбінований підхід визначає поєднання прикордонного контролю, суворих мір покарання із реальними можливостями мігрантів скористатися рядом законних форм для імміграції [3].

З іншого боку, ідея мультикультуралізму, сформована нормативно-правова база у рамках ЄС, спрямована на досягнення єдності у різноманітті, на практиці часто призводять до створення доволі замкнених анклавів трудових мігрантів, які повільно інтегруються в європейський цивілізаційний простір, нехтують законами ЄС і деколи демонструють суто споживацьке ставлення до європейських держав, сприймаючи надані права і блага як належне. У цьому плані необхідно констатувати, що в останні місяці із збільшенням потоків мігрантів із держав ісламського ареалу нерозуміння біженцями необхідності інтеграції в європейське суспільство, їх правова неграмотність часто викликають ворожість і неприйняття мігрантів з боку європейців, а нещасні випадки травмування нелегальних мігрантів службами охорони правопорядку сприймаються переселенцями як акти насилля над мусульманами, що зрештою призводить до ще більшої політичної й соціальної напруги в ЄС, радикалізації політичних поглядів європейців і більш жорстких заходів в міграційній політиці ЄС. Тому одним із ключових елементів нової імміграційної політики країн ЄС повинен стати розвиток навчальної міграції як джерела підготовки висококваліфікованих кадрів для держав ЄС, що дозволить знизити програми соціальної допомоги мігрантам і забезпечить економіки держав-членів ЄС необхідними трудовими ресурсами.

Список використаних джерел

- 1.Денисенко М. Изменения в иммиграционной политике развитых стран / М. Денисенко // Отечественные записки (Миграция: угроза или благо?). – М., 2004. – № 4 (19). – С. 222-236.
- 2.Западная Европа перед вызовом иммиграции // Актуальные проблемы Европы / Ред. колл.: Кондратьева Т.С., Новоженова И.С. и др. – М., 2005. – 220 с.
- 3.Костенко В. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі ЄС / В. Костенко // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Випуск 54. – С. 106-114.

*Вадим Філінський,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
м. Львів*

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ НА ТРАНСКОРДОННУ БЕЗПЕКУ ЄС

Протягом останніх років більшість розвинутих держав Європи зіткнулися з проблемою зростаючої кількості іммігрантів, котрі прибувають переважно з Північної Африки та Близького Сходу, що може становити значну загрозу транскордонній безпеці, оскільки відбувається динамічне змішання абсолютно різних культур, релігій та ментальностей. Активно впроваджуючи політику мультикультуралізму на початку ХХІ ст. заради наявності дешевшої робочої сили, необхідної для пришвидшення економічного росту, уряди західних демократій не врахували, що закладений в їхню міграційну політику процес адаптації та асиміляції виявиться доволі повільним та важким, а в подальшому стане причиною появи та загострення соціальних та політичних проблем.

Відповідно до офіційних статистичних даних, лише протягом 2014 року ЄС надав тимчасовий притулок для 600 тис. біженців, а в 2015 році країни європейської спільноти прийняли ще понад 1 млн. заявників. Однак ці начебто скромні числа можна вважати доволі бентежними, оскільки протягом останніх п'яти років частка біженців відносно загальної кількості населення ЄС зросла до значимих 0,4 %. Найцікавіше те, що кількість біженців розподіляється в країнах ЄС доволі нерівномірно. Особливо напруга зростає через тиск, з якими стикаються ті країни, куди прибуває найбільше мігрантів, зокрема Греція, Італія та Угорщина. Більшість мігрантів потім прямують до Німеччини або Швеції, які є найбільш гостинними до мігрантів.

Наприклад, протягом 2015 року тільки до Німеччини прибуло близько 800 тис. мігрантів, значна частина яких все ще не зареєструвала себе в якості біженців та уникає співпраці з німецькою правовою системою. Відносно частки корінного населення найбільшу кількість біженців отримала Швеція, де мігранти становлять майже 20 % від загальної кількості населення.

Протягом 2015 року Швеція зобов'язалася прийняти ще 200 тис. біженців, що пов'язано з лояльною міграційною політикою країни. Однак вже протягом останніх п'яти місяців діє тимчасовий прикордонний контроль для управління потоками мігрантів, які їдуть у країну. Шведський уряд вдався до таких різких заходів через те, що прибуття нової великої хвилі мігрантів може становити загрозу для громадського порядку країни. Встановлений прикордонний контроль допомагає шведам реєструвати нових мігрантів і запобігти нелегальному перебуванню людей в країні.

Більшість європейців (від 60 до 80 %), переважно в Франції, Іспанії, Італії та Великобританії висловлюють свою стурбованість через наплив переселенців до їхніх країн та незадоволені міграційною політикою своїх урядів. Особливо це проявляється в значній підтримці європейцями нових анти-іммігрантських партій та рухів. До прикладу, в деяких регіонах Німеччини стрімко набирає AfD Party, що виступає проти міграційних потоків, а в Франції міцнішають позиції Марін Ле Пен та її партії, котра завдяки анти-іммігрантським настроям французів має шанси перемогти на президентських виборах в 2017 році. Міграційна криза може слугувати ще одною причиною для повторного проведення референдуму про вихід Сполученого Королівства з ЄС, котрий був призначений на 23 червня 2015 року, однак британський прем'єр Девід Кемерон поки що не підтвердив його проведення.

Особливо чітко простежується загроза стрімких міграційних процесів після серії терактів в Європі. Через наявність значної кількості мусульман, таким терористичним організаціям як Аль-Каїда чи ІДІЛ, стає доволі легко вести свою діяльність, організовуючи нові теракти. Яскравим прикладом може слугувати розстріл редакції паризького видання «Шарлі Ебдо» 7 січня 2015 року, в наслідок якого загинуло не менше 12 осіб. Наступним тривожним сигналом для європейської спільноти стала так звана Кривава п'ятниця 13 листопада 2015 року – загинуло 129 осіб, переважно французів. Знаковим було те, що в обох випадках терористичні акти здійснювались французами арабського походження, що й свідчить про небажання представників мусульманського світу інтегруватись в європейську культуру та систему цінностей. Вже через декілька місяців, 22 березня 2016 року

іммігрантами було скоєно не менш масштабну терористичну атаку в Брюсселі, в результаті якої вбито 34, а поранено близько 200 осіб.

Отже, в даній доповіді ставимо перед собою завдання відобразити всі аспекти європейської міграційної кризи та загрози, які вона несе в собі для безпеки Європейського Союзу та Європи загалом. Варто чітко висвітлити причини даних процесів, а також запропонувати бачення можливих рішень проблеми. Цілком можливо, що за розумної імміграційної політики держав-членів ЄС великий міграційний потік можна перетворити з загрози на перевагу.

Список використаних джерел

1. Migration and migrant population statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

2. *Michela Ceccorulli* Migration as a security threat: internal and external dynamics in the European Union¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/garnet/workingpapers/6509.pdf>

3. *Monika Wohlfeld* Is Migration a Security Issue? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/garnet/workingpapers/6509.pdf>

Наталія Шаленна
кандидат політичних наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м.Львів

ТУРЕЧЧИНА І СУЧАСНА «МІГРАЦІЙНА КРИЗА» У ЄС

Інтенсифікація міграційних процесів є характерною особливістю сучасного світу. У пошуках кращих умов проживання окремі індивіди або групи людей подорожують до держав іноді абсолютно відмінних політичних, економічних та соціальних характеристик, кардинально іншої культурно-цивілізаційної приналежності. Ситуація значно ускладнюється через масові потоки вимушеної

міграції з регіонів природних чи гуманітарних катастроф.

Західноєвропейські держави завжди були привабливими для мігрантів. Після Другої світової війни сюди ринули громадяни країн Африки та Азії і, слід констатувати, що саме така імміграція стала необхідним ресурсом післявоєнного економічного відновлення а також пізнішого наповнення робочою силою для країн Європи. Однак, з часом поряд із позитивами вона призвела до ряду складних проблем для країн-реципієнтів і відповідно до викликів для їх внутрішньої та зовнішньої політики. До основних слід зарахувати загрози їх економічній і соціальній стабільності, проблеми національної ідентичності й національної безпеки загалом. Питання інтеграції мігрантів відмінного культурно-цивілізаційного походження, а також їх нащадків у європейські суспільства набули статусу ключових у політичному порядку денному країн-членів ЄС.

У 2015–2016 роках держави Європейського Союзу опинилися перед проблемами, що стали особливо серйозним викликом їх єдності, а також загрозою їх національній безпеці. Війна у Сирії і агресивна діяльність Ісламської держави спричинила масову міграцію шукачів притулку з регіону Близького Сходу і Африки до Європи. З 2012 року кількість сирійських біженців тут зросла більш ніж у 30 разів: 23.4 тис. на кінець 2012 року та 799,9 тис. на кінець 2015 року [4]. За різними даними, упродовж 2015 року до ЄС потрапило від 1 до 1.5 мільйон осіб [3; 5]. Оскільки такого масового напливу мігрантів Європа не знала навіть у часи Другої світової війни, даний феномен отримав назву «європейська міграційна криза», хоча варто було би означити його як «криза біженців». Основними країнами-реципієнтами біженців в ЄС стали Німеччина, Швеція, Італія, Франція та Угорщина. Такі держави, як Польща, Угорщина, Чехія і Словаччина відмовилися приймати нових втікачів зі Сирії відповідно до запропонованого Єврокомісією принципу квотування. Велика Британія і Данія узагалі відмовились брати участь у програмі розподілу біженців.

Гостра потреба вирішення міграційної кризи зумовила перетворення Турецької Республіки вкотре на стратегічно важливого партнера для ЄС. Починаючи з 2011 року, Туреччина є основною країною першого прибуття і транзиту шукачів притулку. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на початок березня 2016 року тут перебувало 2 715

789 зареєстрованих сирійських біженців [6]. Неконтрольована міграція через турецьку територію до Болгарії та Греції призвела до додаткової напруги у відносинах з ЄС, що і без того є складними. Анкара намагалася балансувати між наданням притулку втікачам від війни у Сирії та скороченням кількості біженців до Європи. Позиція Європейського Союзу є неоднозначною: з одного боку, Брюссель закликає Туреччину дозволити рух вимушеним сирійським мігрантам, з іншого – звинувачує турецький уряд у недостатніх зусиллях щодо зменшення потоку біженців до країн ЄС.

Заохочення турецького уряду до співпраці відбувається через інтенсифікацію переговорів щодо інтеграції Туреччини в ЄС, офіційно розпочатих ще у жовтні 2005 року. Так, 29 листопада 2015 року вперше за останніх 11 років у Брюсселі проведено саміт Туреччина – ЄС; досягнуто домовленостей щодо виділення з боку ЄС 3 млрд. євро турецькій стороні на утримання сирійських біженців; відкрито нові переговорні розділи; окреслено перспективи безвізового режиму для Туреччини з осені 2016 року [2]. Такі поступки з боку Євросоюзу аж ніяк не слід розцінювати як успіх турецької дипломатії; вони спричинені, в першу чергу, напливом близькосхідних біженців та зростанням ролі Туреччини у стримуванні нових хвиль міграції. Усі рішення Брюсселя обумовлені конкретними зобов'язаннями з боку Анкари. Фінансове асигнування ЄС спрямовуватиметься виключно на вирішення проблем біженців, забезпечення хоча б мінімальних стандартів їх соціального захисту на території Туреччини. Слід зазначити, що турецький уряд аж ніяк не є пасивним виконавцем поставлених завдань, він активно відстоює національні інтереси як у процесі вирішення складної проблеми з біженцями, так і в перемовинах щодо інтеграції до ЄС.

Як свідчать сучасні події, навіть передові держави ЄС виявилися не готовими до прийому такої кількості біженців, а у європейських суспільствах продовжує зростати напруга і страх перед напливом мігрантів й «ісламською загрозою» (особливо, після терактів у Парижі та Брюсселі). Дана ситуація вже спричинила значні зміни у міграційній політиці країн, традиційно відкритих для міграції, а також поглибила кризу Шенгенської зони, що виявилось у відновленні контролю на окремих ділянках національних кордонів країн-учасниць. Не слід, однак, очікувати успішного вирішення

проблеми через застосування такого роду заходів, оскільки, за прогнозами аналітиків, вони можуть навпаки призвести до радикалізації суспільних настроїв. Відтак, пріоритетним завданням Європейського Союзу сьогодні має бути не боротьба з міграцією, а її правильна організація та адміністрування. ЄС повинен відмовитися від прийняття ситуативних рішень і сформувати довгострокову стратегію, що полягатиме не лише в укріпленні морських і наземних кордонів, координації переселення та реалізації інтеграційних механізмів для біженців, що вже опинилися у Європі, але й у розвитку та фінансовому забезпеченні цих механізмів в Туреччині, Лівані та Йорданії.

Всебічне дослідження даної проблематики є надзвичайно актуальним сьогодні для України, яка продовжує непростий діалог із Європейським Союзом в умовах численних внутрішніх проблем і конфлікту у східних областях.

Список використаних джерел

1. Коваль О. Європу накриває вал нелегальної міграції [Електронний ресурс] / Олексій Коваль // Дзеркало тижня. Україна. – № 14. – 22 травня 2015. – <http://gazeta.dt.ua/international/evropu-nakrivaye-val-nelegalnoyi-migraciyi-.html>

2. Корсунський С. Уроки турецької [Електронний ресурс] / Сергій Корсунський // Дзеркало тижня. Україна. – № 47. – 4 грудня 2015. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/international/uroki-tureskoj-.html>

3. Міграційна криза: Анкара розглядає пропозиції ЄС [Електронний ресурс] // BBC Україна. - 18 березня 2016. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/03/160318_eu_turkey_talks_sa

4. Солодько А., Фітісова А. Міграційна криза в ЄС: статистика та аналіз політики [Електронний ресурс] / Андрій Солодко, Анастасія Фітісова. – 4 березня 2016. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/mihratsiina-kryza-v-yes-statystyka-ta-analiz-polityky>

5. Migrant crisis: Migration to Europe explained in seven charts [Electronic version] // BBC News. – 4 March 2016. – Mode of access: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>

6. Syria Regional Refugee Response [Electronic version] // Inter-agency Information Sharing Portal. – 3 March 2016. – Mode of access: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>

7. What is the Europe migrant crisis and how has it evolved [Electronic version]? / Financial Times. Europe. – 4 September 2015. – Mode of access: <http://www.ft.com/intl/cms/s/2/cdd88362-524e-11e5-b029-b9d50a74fd14.html#axzz44v0upwoB>

*Оксана Шамборовська
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів*

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ

Друга половина 20 ст. охарактеризувалася значним зростанням ролі етнічного чинника у всіх процесах, що мають місце у нашому глобалізованому світі. Про це свідчить, зокрема, і втягування у політику, як внутрішню, так і міжнародну, етнічних груп за різними ознаками (релігія, мова, соціальний статус і т.д.), що особливо впливає на ступінь соціально-політичної стабільності у світі і відповідно на транскордонну безпеку.

На сьогоднішній день видається дещо недооціненим етнолінгвістичний чинник, який з одного боку може і мав би консолідувати населення прикордонних регіонів, а з іншого він може нести в собі достатньо деструктивний вплив для транскордонної безпеки у тому чи іншому куточку світу.

Згідно з теорією Г.Форбса, сучасні етнічні процеси характеризуються збільшенням кількості етнічних контактів, і це тягне за собою два наслідки: з однієї сторони, ці контакти зменшують відмінності між етнічними групами, а з другого – стимулюють всі можливі процеси по збереженню цих же

відмінностей. Та не зважаючи на це, людям, які контактують потрібно спілкуватись якоюсь однією мовою і тоді постає запитання, яка власне з мов стане мовою спілкування. Кожна з груп намагатиметься, щоб представники іншої групи вивчали саме їх рідну мову і одночасно намагатимуться перешкодити тому, щоб члени їх групи вивчали чужу мову.

Спочатку такі процеси не носять характеру насильницьких дій. Ізоляція та субординація – є головними складовими лінгвістичного конфлікту. Конкуруючі групи намагаються використати різноманітні стимули для мовної асиміляції, для того, щоб зайняти найбільш вигідну позицію у міжетнічних контактах. Метою кожної з груп є прагнення примусити іншу сторону вивчити мову власної групи. Мовні відмінності використовуються для привілейованого доступу до робочих місць, влади, освіти і т.п. мовна стратифікація використовується конкуруючими групами для підтримання соціальної стратифікації, і в таких умовах насильницький розвиток конфлікту, на думку вченого, - є виключенням, а не правилом[5].

За таких обставин стає зрозумілим, що та етнолінгвістична спільнота, яка є не тільки кількісно більшою, а проводить більш агресивну мовну політику у певному регіоні, зможе отримати перемогу. Якщо до цієї політики додати ще й «вдале» сусідство з країною, що є носієм певної мови, то ми отримаємо не просто регіон нестабільності культурної, мовної, релігійної, а можливу зону етнічного конфлікту, який буде дуже важко врегулювати. Такі конфлікти, як правило, виникають у прикордонних регіонах, що відповідно впливатиме на транскордонну безпеку і у свою чергу вже виключатиме процес будь-якої транскордонної співпраці. Слід також зазначити, що лінгвістичний чинник використовується і в процесі політичного антерпренерства, що вже став невідомою складовою більшості етнічних конфліктів у всьому світі і на пострадянському просторі зокрема.

За даними державного комітету статистики України згідно з переписом 1989 року у прикордонній з Російською Федерацією Донецькій області проживало майже 51% українців і 43,6% росіян, а вже згідно даних за 2001 рік ці цифри становили 57% і 38,2% відповідно[1]. Це засвідчує не просто переважну більшість етнічних українців, а й те, що частина населення, яке в період СРСР позиціонувала себе як етнічні росіяни свідомо змінила свою етнічну

приналежність. На жаль, статистичні дані не зможуть дати відповіді на питання використання у повсякденному житті української чи російської мови, але конфлікт на Донбасі продемонстрував світові, що вдала маніпуляція і досить агресивна мовна політика країни сусіда змогла мобілізувати не тільки росіян, що проживали на цій території, а й тих українців, які розмовляли російською мовою і за певних обставин прийняли рішення шукати захисту у країні, що є носієм їх псевдоматеринської мови.

Аналіз сучасної ситуації показує, що використання лінгвістичного фактора закордонними державами створює низку проблем, пов'язаних з виникненням нових загроз національній безпеці на всіх рівнях. Активна діяльність російських емісарів, що представляють конкретні організації та рухи, різноманітні нові культурні, а у нашому випадку рухи зарубіжного та вітчизняного (створені у нашій країні, але за суттю — проросійські) походження, що використовують цей чинник для досягнення інших цілей, істотно впливають на процес державотворення. Зазначені проблеми мають конкретні політичні цілі, у деяких випадках створюють загрозу збереженню цілісності, незалежності держави, впливають на побудову суверенної демократії в українському суспільстві.

Конфлікти на етнічному та етнолінгвістичному ґрунті є найбільш гострими і складними. Вони насилу піддаються врегулюванню і навіть при певній стабілізації. Кожен такий конфлікт індивідуальний, що обумовлено з однієї сторони особливостями культури та психологією його учасників, а з іншої проблемою відкритості сучасних кордонів та безперешкодним поширенням інформації. У силу своєї транскордонної природи мова не є безпосередньою причиною виникнення особливого роду конфліктів, а надає лише специфіки та вектору спрямованості конфліктам. У контексті безпеки (міжнародної, регіональної, національної, транскордонної) етнолінгвістичний чинник може відігравати як позитивну роль, так і негативну (що, на жаль, трапляється найчастіше).

Першочерговим завданням держави, що стикнулася з такого роду проблемою в межах своїх географічних кордонів, є формування толерантності та поваги до усіх без виключення громадян не залежно від того якою мовою вони спілкуються, чи яку релігію сповідують. До такого висновку дійшли усі країни демократичного

світу, а відповідно і привели у відповідальність своє внутрішнє законодавство[2;3;4].

Другим завданням є неагресивний процес формування національної свідомості, оскільки будь-яке насильницьке насадження переконань може в свою чергу призвести до соціального вибуху, а як наслідок конфлікту.

І останнім, але не менш важливим, завданням є усвідомлення державами обопільної відповідальності за підтримання та збереження транскордонної безпеки, оскільки у випадку коли одна з сторін не виявлятиме старань у цьому напрямку, усі вище перераховані дії не будуть мати жодного змісту.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Доступно з <http://www.ukrstat.gov.ua/> (01.04.2016)

2. The official site of the United Nations Organization (1981), "Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Beliefs, available at: <http://www.un.org/russian/document/declarat/relintol.htm> (Accessed 16 September, 2014).

3. The official site of The United Nations Organization (1992), "Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities", available at: <http://www.un.org/russian/document/gadocs/convres/r47-135.pdt> (Accessed 1 September, 2014).

4. The official site of UNESCO (1995), Declaration of Principles on Tolerance, available at: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13175&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Accessed 5 September, 2014).

5. Forbes H.D. Ethnic Conflict: Commerce, Culture and the Contact Hypothesis. – New Haven: Yale University Press, 1997. - 169 p.

Олександр Соснін
доктор політичних наук, професор,
Національний авіаційний університет
м. Київ

Валентина Воронкова
доктор філософських наук, професор,
Запорізька державна інженерна академія
м. Запоріжжя

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Теоретико-методологічні засади дослідження глобального інформаційного суспільства, що дозволять зрушити теорію, - це наступні методи і підходи дослідження: 1) синергетичний метод дозволяє проаналізувати глобальне інформаційне суспільство як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі; 2) метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути глобальне інформаційне суспільство як складну соціальну систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем; 3) поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості розвитку глобального інформаційного суспільства в нормальному і катастрофічному режимах; 4) структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних та економічних зрушень в глобальному інформаційному суспільстві; 5) антропологічний та соціоаксіологічний підходи дозволяють проаналізувати соціо-антропологічні, соціо-економічні та соціокультурні виміри глобального інформаційного суспільства та інформаційної культури за умов глобалізації. В рамках дослідження будуть застосовані сучасні принципи тріалектики. Головною ідеєю є ідея «інформаціологічного суспільства», що здійснює свою еволюцію до «суспільства знань».

Головною гіпотезою дослідження, яка є новою і може радикально зрушити теорію, є ідея пошуку інноваційних механізмів інформаційного суспільства, що формують суб'єкт-суб'єктне управління, що може сприяти інформаційній єдності, механізмам регуляції і саморегуляції соціуму за прикладом

аутопоезисних систем (Матурана, Варела), зворотний зв'язок на всіх рівнях управління, що може привести до стійкого розвитку глобального інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми.

Робочі гіпотези: однією з головних гіпотез дослідження є гіпотеза техногуманітарного балансу, яка являє собою концептуальну модель дослідження глобального інформаційного суспільства, є новою і описує механізм загострення і подолання криз планетарного масштабу. Гіпотеза техногуманітарного балансу виявляє закономірну взаємозалежність між трьома змінними – технологічним потенціалом країни – інформаційним суспільством, якістю культурних регуляторів і внутрішньою стійкістю інформаційної культури, яка допомагає пояснити явища, коли в результаті масштабної антропогенної кризи відбувається не саморуйнація соціального соціуму країни, а його кардинальна перебудова завдяки інформаційній культурі, яка відіграє роль компенсаторського фактору, який включається в періоди катастроф, трансформацій і перебудов, системних криз, які сприяють відновленню порушеного балансу інструментального і гуманітарного характеру. Становлення глобального інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасного українського суспільства в умовах глобалізації потребує порівняльного аналізу глобального інформаційного, мережевого, інформаціологічного, комунікаційного суспільства в контексті міжнародного і вітчизняного контекстів. Йдеться про раціональність нового типу, бо на зміну соціальній лінійності як вираження гомогенності (однаковості соціальних зв'язків) структур і відносин приходить соціальна нелінійність, яка вказує на наявні відмінності. Філософія інформаційно-комунікаційного управління націлена на виявлення суттєвих проблем, які стоять на шляху досягнення країною конкурентного потенціалу. Теоретико-методологічні засади аналізу глобального інформаційного суспільства дозволяють глибоко проникнути в сучасне розуміння інформаційно-комунікаційного управління, що сприяє утвердженню засад інформаційного суспільства («розумного суспільства»), п що еволюціонує в «суспільство знань» та подати показники, тенденції та прогнози впровадження ІТ в країні. Теоретико-методологічні засади аналізу глобального інформаційного суспільства в Україні

розкривають особливості інформаційної складової у досягненні конкурентоспроможності держав та їх впливу на цивілізаційний розвиток сучасного світу. В концептуальній парадигмі глобального інформаційного суспільства як цивілізаційній парадигмі розвитку сучасного соціуму стикаються філософські, соціологічні, управлінські проблеми. В сучасних філософських дискурсах найважливіше місце займають гносеологічні, онтологічні та аксіологічні виміри інформаційно-комунікативного процесу, що отримали назву «глобальна революція у спілкуванні». Ми дотримуємося головної гіпотези, а саме можливості побудови в Україні інформаційного суспільства з результативними зворотними зв'язками, а саме суб'єкт-суб'єктними, що сприяють підвищенню ефективності управлінського процесу. Провідними трьома рисами, що вирізняють подібний соціум від усіх його попередників вважаються: створення глобального інформаційного простору, здатного забезпечити нову якість життя; • збільшення питомої ваги інформаційно-комунікативних технологій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країни; поява якісно нових комунікацій та ефективної інформаційної взаємодії людей на засадах зростаючого доступу до національних і світових інформаційних ресурсів, подолання інформаційної нерівності (бідності), прогресуюче задоволення людських потреб в інформаційних продуктах і послугах [1, с.3].

Література

1. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.

ПОРУШЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ЄДИНОГО ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ ЯК ПОТЕНЦІЙНА ЗАГРОЗА ТРАНСКОРДОННІЙ БЕЗПЕЦІ ТА СУВЕРЕНІТЕТУ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

65% національного багатства будь-якої країни світу становлять людські ресурси. Саме люди є основною рушійною силою економічного зростання, що, у кінцевому рахунку, сприяє усій повноті державного суверенітету та дає підстави вести мову про стабільність суспільно-політичної ситуації в Україні [1].

В той же час, статистика свідчить, що за час незалежності України відбуваються тривожні процеси зниження чисельності населення України, у тому числі, за рахунок планомірного вимивання трудових ресурсів з нашої держави до країн усталеної демократії.

Так, за даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 1993 року населення України становило 52,2 млн. осіб. Водночас, станом на 1 січня 2016 року – близько 43 млн. осіб [2].

До цього призводять низка різносторонніх факторів – починаючи від невисокого рівня життя пересічного українця, трудової міграції, анексією Росією АР Крим і закінчуючи несприятливою екологічною ситуацією та загибеллю значної частини населення України у ході військового протистояння агресору на сході держави.

Проте не менш тривожним сигналом є наявність, переважно у мешканців транскордонних регіонів України (Чернівецька, Закарпатська області), окрім українського, паспортів суміжних держав – у першу чергу Румунії та Угорщини. А це відповідно до чинного Закону України «Про громадянство України» фактично означає втрату нашими співвітчизниками статусу громадянина України.

За даними низки інформаційних джерел, урядові структури вказаних країн проводять планомірну політику видачі паспортів громадянам України репродуктивного віку, не вживаючи реальних заходів по вилученню українських паспортів. У цьому зв'язку доцільно зазначити, що окрім мешканці Чернівецької та

Закарпатської областей виконують функції посередника, пропонуючи громадянам України за певну плату вирішити протягом одного року питання з отриманням громадянства суміжних країн.

Вказане провокує латентну демографічну кризу, за якої де-факто мешканець, приміром Чернівецької області є громадянином України, проте де-юре – вже втратив автоматично цей статус через набуття громадянства іншої держави.

Більш того, вказана ситуація породжує явище «відкладеної кризи», за якого у випадку подальшого ослаблення державної безпеки України, суміжні країни матимуть можливість задіяти механізм анексії окремих регіонів через потужне лобі із числа мешканців України, які представляють багаточисельну армію біпатридів.

Так, за різними підрахунками, паспорти РФ можуть мати близько 200-300 тис., Угорщини 100 тис., Румунії 90 тис. осіб, що постійно проживають в Україні. Загалом же від 5 до 10% наших співвітчизників, окрім українського, вірогідно володіють паспортами інших держав [3].

Крім того, паспорт іноземної держави у особи, що зберегла паспорт громадянина України та займає відповідальну посаду в органах державної влади і управління посилює корупційну складову та безвідповідальність при виконанні функціональних обов'язків. Чиновник чітко розуміє, що у випадку виникнення загрози затримання компетентними органами України за використання службових обов'язків в особистих цілях, він завжди матиме можливість завчасно виїхати на територію іншої держави та користуватися її протекцією.

Яскравим прикладом цього є ситуація з розслідуванням злочинів, вчинених низкою посадовців політичного режиму, що існував у 2010-2014 роках, які успішно уникають кримінальної відповідальності за законодавством України, перебуваючи під захистом урядів Держави Ізраїль, Російської Федерації, Греції та ін.

Вказана ситуація стала можливою, у першу чергу, через зволікання законодавчого органу держави із забезпеченням реалізації конституційного принципу єдиного громадянства в Україні, передбаченого статтею 4 Основного Закону. Це доцільно зробити шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України в частині запровадження кримінальної відповідальності для

мешканців нашої держави, які використовують паспорт громадянина України, проте приховують факти отримання аналогічних документів інших держав.

На думку автора, події на сході країни та різного роду політичні кризи, які періодично виникають в Україні, не є виправданням ігноруванню Верховною Радою України опрацювання вказаного питання. Логічне пояснення вбачається у тому, що згідно матеріалів багаточисельних журналістських розслідувань, повідомлень ЗМІ та інтернет-ресурсів, низка чиновників високого рівня, окрім паспорта громадянина України, володіють паспортами ще однієї або декількох іноземних держав.

Вищезазначене є чи не головною причиною того, що в Україні протягом усього періоду незалежності так і не було проведено системних структурних реформ економіки, безпеки, соціальної та інших сфер, а учасники багатьох міжнародних форумів в контексті України все частіше вживають термін «failed state» (країна, що не відбулася).

З метою врегулювання вищезазначеної проблемної ситуації вважається за доцільне компетентним органам державної влади та управління України:

1. Забезпечити проведення соціологічних досліджень, спрямованих на визначення реальної чисельності мешканців України, які, окрім українського, володіють паспортами іноземних держав та з'ясування інших актуальних питань.

2. Винести питання порушення конституційного принципу єдиного громадянства на розгляд Ради національної безпеки і оборони України за результатами якого, окрім інших першочергових завдань, доручити відповідним правоохоронним органам держави спрямувати зусилля на виявлення державнослужбовців України, які володіють паспортами іноземних країн.

3. Більш активно застосовувати принцип превентивної дипломатії. З цією метою організувати із числа співробітників МЗС України відповідні робочі групи, діяльність яких буде спрямована на проведення переговорного процесу з країнами, які активно видають паспорти особам з українськими паспортами. Результатом роботи цих груп мають бути систематичні пропозиції, спрямовані на пошук компромісу з вищезазначених питань.

4. Ініціювати подання на голосування ВР України, як невідкладного, законопроекту, який передбачатиме кримінальну відповідальність за використання особами паспорту громадянина України при наявності паспорта іноземної держави. Як кваліфікуючу ознаку визначити наявність у такої категорії осіб статусу державнослужбовця.

Список використаних джерел

1. Доповідь Наймана Еріка Леонтійовича на тему «Глобальна економіка і Україна» в рамках тематичного постійно діючого семінару підвищення кваліфікації працівників органів державної влади з пріоритетів зовнішньої політики на базі Дипломатичної академії України, м.Київ, 29.03.2016 р.

2. https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Населення_України.

3. <https://corruption.net/item/14100-10-faktiv-i-mifiv-prto-podviine-hromadianstvo-v-ukraini>.

*Ористка Сидорчук,
к. держ.упр., доцент, докторант
Львівський регіональний інститут
державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України,
м. Львів-Брюховичі*

СОЦІАЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Створення адекватної системи національної безпеки і входження повноправним суб'єктом в існуючу систему міжнародної безпеки є важливим завданням для України, що забезпечить збереження її суверенітету та розвиток.

Події 2013-2015 років в Україні та Близькому Сході відзначаються прискореною динамікою розвитку та впливають на всю систему міжнародної безпеки. В геополітичному просторі з'являються угруповання та нові так звані держави, що прагнуть

утвердитися, у зв'язку з чим складається нова конфігурація міжнародних взаємин.

Пріоритетним завданням України є органічне входження в європейську та світову спільноти, вихід у багатовимірний світ складних міжнародних відносин і нових структур безпеки глобального та регіонального рівня. Україні потрібно знайти власне місце в цьому просторі, яке б відповідало потенціалу великої європейської держави і гарантувало б її стабільність та розвиток [1].

Сучасні події, які відбуваються в Україні потребують всебічної оцінки викликів та загроз національній безпеці у всіх її сферах з визначенням пріоритетів, які мають одночасний вплив на всі системи її забезпечення. Саме такою є транскордонна безпека, яка піддається впливу загроз національній безпеці у всіх її сферах (воєнній, політичній, економічній, інформаційній, соціальній, гуманітарній та екологічній). Незважаючи на те, що у законодавстві України з національної безпеки не виокремлено транскордонну сферу, як її підсистему, вона знаходить взаємодію та взаємовплив у всіх інших складових національної безпеки. Особливо цей прояв простежується щодо соціальної та гуманітарної сфери національної безпеки.

Військовий конфлікт на Сході України і тривалий термін окупації цих територій обумовив надзвичайну соціальну поведінку населення, яке вимушено було для забезпечення особистої безпеки діяти відповідно до власних можливостей та переконань, згідно з зовнішньою ситуацією для реалізації потреб у безпеці. Неготовність України використати можливості для безпечного переселення громадян за межі країни, для захисту їх прав на життя, обумовлена недоліками державної політики та системи національної безпеки. В державі слабо розвинені правові засади транскордонного співробітництва, не визначаються та не застосовуються механізми транскордонної співпраці, що змушує до зростання нелегальних міграційних процесів. Така ситуація викликає негативне ставлення до України з боку зарубіжних країн, що обумовлено наявністю воєнних дій, нерегульованими міграційними потоками, великою кількістю зброї, яка має вірогідність застосування, послабленням ринку праці за рахунок висококваліфікованих мігрантів, зниження рівня продовольчої безпеки тощо. Залишаються не розв'язаними питання щодо лібералізації візового режиму в контексті

транскордонної безпеки, що також сприяє збільшенню незаконних мігрантів та водночас веде до зниження авторитету України в міжнародній спільноті.

Прагнення України до запобігання порушення кордонів та розвитку транскордонного співробітництва потребує глибокої оцінки реальних дій щодо запобігання реалізації загроз транскордонній безпеці та мінімізації їх прояву у разі виникнення. В першу чергу, необхідно оцінити можливості безпеки кордонів за умов подолання конфлікту на Сході України, реальність впливу соціальних, політичних та гуманітарних чинників на транскордонну безпеку й обґрунтувати положення щодо змін та доповнень до законодавства України з національної безпеки.

Транскордонна безпека не виокремлюється в законодавстві про національну безпеку і цей недолік можливо подолати через включення змін та доповнень до Закону України «Про основи національної безпеки України» [2] та до Стратегії національної безпеки України [3]. Одночасно поширення можливостей мінімізації загроз транскордонній безпеці потребує посилення взаємозв'язку з підсистемою соціальної безпеки, а також з Національною стратегією прав людини та Плану заходів її реалізації.

Першочерговими заходами України, які необхідно здійснити для досягнення цілей транскордонної безпеки з використанням соціальних та гуманітарних важелів є такі:

1. подолання протистояння між сторонами конфлікту шляхом переговорних процесів, пошуку компромісів, залучення до переговорів представників міжнародної спільноти, до яких є довіра конфліктуючих сторін; розв'язання протиріч без застосування сили, втрати життя та здоров'я людей; розвитку міждержавного партнерства та співробітництва;

2. визначення регіонів, на кордонах яких виникають загрози національній безпеці у соціальній чи гуманітарній сферах і прийняти правові засади їх подолання через внесення змін та доповнень до законодавства України з національної безпеки, прав людини, з міграції тощо;

3. активізація роботи з населенням щодо надання юридичних послуг та підвищення їх правової грамотності з питань особистої безпеки при запобіганні дій, які призводять до виникнення загроз транскордонній безпеці;

4. оперативне інформування населення про небезпечний стан, пов'язаний із бойовими діями та надання варіантів правил поведінки з перевагою їх реалізації на території України для збереження життя і здоров'я, а також прав на власність, що мінімізує загрози транскордонній безпеці;

5. підвищення рівня організованого проведення евакуації мирного населення і облаштовані для цього безпечні місця в регіонах України за межами бойових дій, потенційних місць терактів; зниження самоорганізації населення щодо нелегального перетину кордону країни;

6. посилення прояву відповідальності порушників кордонів за наявності доказів про порушення законодавства України про перетин її кордону.

Визначені заходи з транскордонної безпеки спрямовані на підвищення авторитету України, а також на попередження негативних наслідків для країни та її населення через слабку сформованість системи транскордонної безпеки. Але одночасно транскордонна небезпека для самої України має наявні загрози, які реалізуються, але не визначаються в системі загроз національній безпеці. Ці небезпеки негативно впливають на соціальну безпеку країни і обумовлені нерозвиненістю транскордонної безпеки.

Серед них найбільш впливовими є:

1. світоглядна толерантність та здатність українського народу приймати у свою культуру ментальні настанови інших народів та їхніх культур, відсутність національної ідентичності;

2. орієнтація цільових критеріїв розвитку суспільства на європейські соціальні стандарти без ресурсних підстав їх реалізації;

3. запозичення стандартів суспільства споживання при несформованості національної раціональної культури споживання;

4. неінформованість населення України про негативні сторони індивідуальних суспільних відносин, які переважають у розвинених країнах та необізнаність про переваги солідарності та згуртованості, які притаманні суспільству;

5. відтік інтелектуальної молоді за кордон та небажання вкладати свій освітній ресурс на розвиток України.

Література

1. Белов О. Україна та міжнародна безпека [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/tasko/001.htm> - заголовок з екрану.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.351. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [чинний]
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України": указ Президента України. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> [чинний]

Юлія Цибульська
канд. екон. наук., молод. нвук. співр.,
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України»
м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННИХ РИНКІВ ПРАЦІ УКРАЇНИ І СУСІДНІХ КРАЇН

Обмеження можливостей працевлаштування мешканців на території України зумовлює потребу пошуку місць прикладання праці в сусідніх країнах та призводить до активізації трудової міграції. Трудові міграційні потоки в межах транскордонного простору, що набувають постійного і систематичного характеру, формують транскордонний ринок праці. Такі короточасні та регулярні поїздки населення прикордоння з метою зайнятості по інший бік кордону називаються транскордонною трудовою парамайтниковою міграцією, а парамайтникові мігранти працевлаштовуються в межах транскордонного простору на невеликій відстані від місця постійного проживання. Центром притягання транскордонних трудових парамайтникових мігрантів може бути як територія, прилегла до прикордонного регіону, де проживає мігрант, так і більш віддалена територія в межах сусідньої країни. Розширення зони притягання мігранта можливе за умови

такого рівня розвитку прикордонної інфраструктури, яка дозволить досягати місця праці з мінімальними трансакційними витратами. Оскільки міграція в межах транскордонного простору передбачає більш міцні зв'язки з Батьківщиною, організований транскордонний ринок праці може стати запорукою соціального захисту трудових мігрантів та забезпечення безпеки прикордонних регіонів та держави в цілому.

Українські прикордонні області утворюють транскордонні ринки праці з державами СНД, з безперешкодною можливістю виїзду і виїзду, та країнами-членами ЄС, з якими є візовий режим. У свою чергу з більшістю країн ЄС підписано угоди про малий прикордонний рух, що суттєво стимулює парамайтникові трудові міграції. Рівень розвитку прикордонної інфраструктури, враховуючи стандарти Європейського Союзу (відстань між пунктами пропуску має бути близько 20 км), є незадовільним, що часто блокує парамайтникові трудові міграції. Крім того, варто зазначити, що жодних спільних складових інфраструктури саме транскордонного ринку праці в Україні також немає [1]. Узагальнюючи результати власних експертних інтерв'ю, інтерв'ювання населення прикордоння та суб'єктів транскордонного ринку праці, дані Всеукраїнського перепису населення 2001 року, обстежень трудової міграції 2008 та 2012 років, які здійснювались Державним комітетом статистики України, Міністерством закордонних справ України та Міністерством соціальної політики України, а також поглибленого аналізу українсько-польського транскордонного ринку праці було виявлено ключові особливості транскордонних ринків праці України, а саме:

1) Спостерігається зростання кількості перетинів кордону українцями з різними цілями, що може бути передумовою для працевлаштування з іншого боку кордону. З моменту здобуття Україною незалежності спостерігається зростання мобільності, що відображається у кількості перетинів кордону українцями з різними цілями, як туристичних подорожей чи візитів, ділових поїздок, так і еміграції чи працевлаштування за кордоном – довготермінового та короткотермінового. Так, у 1992 році Державною прикордонною службою України було зафіксовано 4,3 млн. перетинів кордону громадянами України, у 2009 – 16 млн. перетинів, у 2012 році – понад 21 млн., а у 2013 – понад 25 млн. перетинів. З поміж них значна частка саме трудової міграції. Насамперед, трудова міграція розпочалась у

західних прикордонних регіонах держави і до цього часу спостерігаються диспропорції щодо мобільності населення Сходу і Заходу країни. Так, 13,2% працездатного населення із Заходу країни працюють за кордоном, з центральних регіонів – 3,8%, східних – 3,2%, південних – 2,6%, а північних – 1,4% [2].

2) Еміграційні транскордонні парамаятникові трудові потоки переважають над імміграційними, що не мають транскордонного характеру. Імміграційні потоки з країн сусідів, особливо з метою працевлаштування в Україні, є дуже незначними і постійно зменшуються, що пояснюється порівняно низьким рівнем соціально-економічного розвитку та низькими заробітними платами. Переважна більшість трудових мігрантів приїжджають в Україну з Азербайджану, Росії, Молдови, Сербії та Туреччини. Короткотермінові трудові мігранти, які зберігають постійне місце проживання за кордоном, є громадянами Росії, Молдови, Білорусі та Польщі. 85,5% від загальної кількості трудових мігрантів з країн сусідів чоловіки, однак вони переважно вищого кваліфікаційного рівня, ніж трудові емігранти з України, з вищою освітою, працевлаштовані як керівники та спеціалісти вищого рівня на будівництві, торгівлі, у переробній промисловості та ремонті автомобілів і, зазвичай, працевлаштовуються на більш тривалий період, без прив'язки до транскордонних регіонів.

3) Розподіл трудових еміграційних потоків з України: Росія (43,2%), Польща (14,3%), Угорщина (1,9%), Білорусь (1,8%). 48,5% трудових мігрантів до цих країн належить до короткотермінових (рис. 1). Термін працевлаштування транскордонних парамаятникових трудових мігрантів з України зазвичай збігається з дозволеним періодом перебування в іноземній державі, що не потребує оформлення документів прописки чи реєстрації за постійним місцем перебування. Вони не змінюють місця свого проживання, а приїжджають на роботу сезонно чи 5 днів на тиждень, перетинаючи кордон щодня (найчастіше в рамках малого прикордонного руху), чи щотижня. Зростає також кількість сезонних маятникових мігрантів, які характеризуються більшою амплітудою відхилення від основного місця проживання.

4) Роботодавці прикордонних регіонів сусідніх країн зацікавлені у використанні праці саме українських трудових мігрантів, про що свідчать як кількість дозволів на працю, виданих для українців. Наприклад в Польщі у 2015 році понад 50% всіх дозволів на працю видано саме українцям. Окрім того, 33% польських роботодавців

зазначають що «українські працівники приносять більше користі, ніж витрат», а незадоволені роботою лише 9% [3];

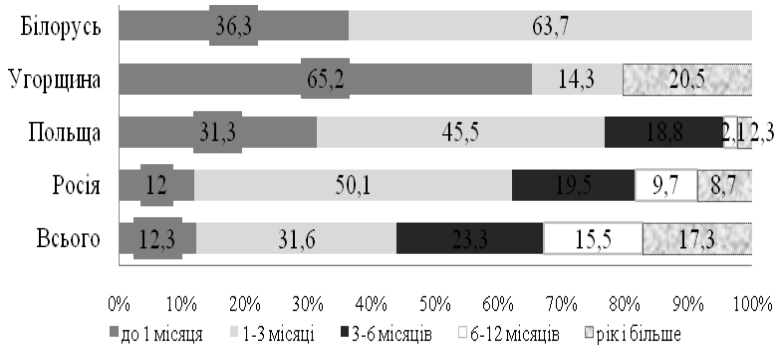

Рис. 1. Розподіл тривалості перебування трудових мігрантів з України у країнах-сусідах, % (побудовано автором на основі даних Державної міграційної служби України)

5) Роботодавці прикордонних регіонів сусідніх країн зацікавлені у використанні праці саме українських трудових мігрантів, про що свідчать як кількість дозволів на працю, виданих для українців. Наприклад в Польщі у 2015 році понад 50% всіх дозволів на працю видано саме українцям. Окрім того, 33% польських роботодавців зазначають що «українські працівники приносять більше користі, ніж витрат», а незадоволені роботою лише 9% [3];

6) Основними мотивами працевлаштування у сусідній державі є відсутність роботи за місцем проживання та суттєво більші рівні заробітних плат за кордоном. Так, у той час, коли у 2012 році середньомісячна заробітна плата в Україні становила 330 дол. США, то відповідний показник трудового мігранта перевищував в середньому 930 дол. США. При цьому заробітчани в Угорщині отримували близько тисячі доларів, в Росії - 800-900 дол., в Білорусі – 432 дол., в Польщі - 560 дол. США. У сучасних умовах різкого зростання курсу валют ця різниця стає ще помітнішою, адже на початку 2015 р. середньомісячна заробітна плата в Україні вже становить менше 170 дол. США;

7) На транскордонних ринках праці України переважає неофіційне працевлаштування або «умовно легальні схеми». Так, у Польщі з дозволом працює близько 10-20 тисяч українців, а нелегалів близько 300 тисяч. Часто практикується "робота на чорно"

– домовленість щодо заробітної плати та інших умов без офіційної реєстрації, трудової візи чи дозволу на працевлаштування, яка офіційно оформляється як випробний термін. Роботодавцю при цьому не потрібно платити податки і укладати договір.

8) Враховуючи низький рівень розвитку та організованості транскордонних ринків праці в Україні, українські трудові мігранти, особливо маятникові транскордонні, є досить незахищеними за кордоном. Це пов'язано передусім з переважанням нелегального способу працевлаштування внаслідок короткотерміновості праці та їх не окресленим правовим статусом. Так, лише 38,0% трудових мігрантів укладали із закордонними роботодавцями трудову угоду у письмовій формі, решта - працювали за домовленістю. Тільки 51,5% мали при цьому договір соціального страхування (рис.2.). Найменш захищеними є робітники в Російській Федерації [4]. Найрідше офіційно оформляють трудові відносини у Росії (28,9% трудових мігрантів) та Польщі (11,7%). Водночас у Білорусі 56,9% трудових мігрантів працювали за контрактом. Головними напрямками нелегальної міграції є Брянсько-Чернігівський і Сумський регіони на кордоні з Росією, Гомельсько-Чернігівський на кордоні з Білоруссю та Берегівський, Великоберезнянський і Виноградівський райони на кордоні з Словаччиною та Угорщиною [5].

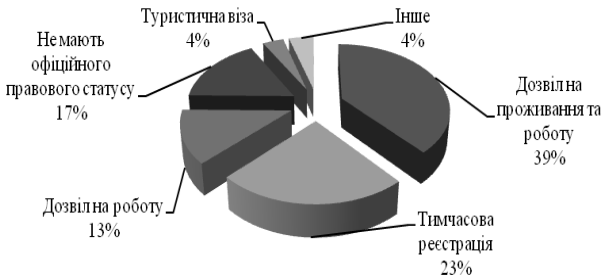

Рис.2. Розподіл українських трудових мігрантів за легальністю працевлаштування (складено автором на основі даних [2], %)

9) Транскордонні трудові парамаятникові мігранти в основному це: чоловіки, мешканці сільських територій, які працевлаштовуються на підприємствах, в установах і організаціях. Окрім того, вони, переважно, мають досвід роботи, повну загальну середню освіту (дві третини мігрантів, тоді як повну вищу освіту – 15,4%), кваліфікаційний рівень та вік до 50 років. Найчастіше українські

чоловіки працевлаштовуються в країнах-сусідах у таких сферах: будівництво в Росії, Угорщині; сільське господарство – Білорусь, Польща; торгівля – Польща; готельний та ресторанний бізнес – Угорщина. У той час коли жінки: сільське господарство – Білорусь, Польща, Угорщина, торгівля – Росія та Білорусь, будівництво – Росія, Угорщина.

10) Низько- та середньо кваліфіковані транскордонні трудові парамаятникові мігранти в основному працевлаштовуються у прикордонних регіонах сусідньої країни, перетинають кордон в рамках малого прикордонного руху та використовують «умовно легальні схеми» працевлаштування. Висококваліфіковані транскордонні трудові парамаятникові мігранти в основному збільшують амплітуду відхилення від кордону в напрямку великих міст та працевлаштовуються офіційно.

Проведений аналіз дозволив визначити основні проблеми, з якими зіштовхуються транскордонні трудові парамаятникові мігранти з України: недостатність пунктів перетину кордону, їх надмірна завантаженість, соціальна незахищеність за кордоном. Найбільш важливим моментом, який, водночас, впливає з наведених проблем і спричинює їх загострення, є те, що транскордонні трудові парамаятникові мігранти, як і емігранти з України, надають перевагу нелегальному працевлаштуванню, або «умовно легальним» схемам. За таких обставин, актуалізується важливість організації транскордонних ринків праці шляхом розробки механізмів забезпечення їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Інфраструктурне забезпечення розвитку транскордонних ринків праці в Україні / Н. А. Мікула, Ю. О. Цибульська та ін.; відп. редактор д.е.н., проф. Н. А. Мікула. – Львів: Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України, 2013. – 202 с.

2. Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, 2010. – 233 с.

3. Polska – Ukraina, Polacy – Ukraincy. Spojrzenie przez granice, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa, 2013

4. Зовнішні трудові міграції населення України / За наук. ред. Лібанової Е., Позняка О. – К. : РВПС України, 2002.

5. Десять міфів про міжнародну трудову міграцію. Газета "Дзеркало тижня" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/desyat_mifiv_pro_mizhнародnu_trudovu_migratsiyu.html

*Ігор Іжнін
кандидат політичних наук, доцент
Львівського національного університету
імені Іван Франка
м. Львів*

ПРОБЛЕМИ ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ У СВІТІ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ

Однією з характерних рис сучасної міжнародної системи стала транснаціоналізація міжнародних відносин, яка характеризується активізацією діяльності недержавних акторів в межах кордонів двох і більше держав. Виникнення транскордонних безпекових проблем загроз органічно пов'язано з послабленням (або й скасуванням) контролюючої/розділяючої функції державних кордонів, розширенням транскордонної співпраці між різноманітними бізнес-структурами та соціальними інститутами, окремими особами, що діють в різних державах. За останні десятиліття різко підвищилась мобільність населення, товарів, послуг, фінансів. Почали функціонувати структури та інституції (як економічного/бізнес характеру – напр. ТНК, так соціально-політичного – різноманітні громадські, професійні, молодіжні об'єднання, недержавні організації і т.п.), робота яких принципово побудована на можливостях реалізації цілей на основі діяльності в двох і більше державах, а також на тому факті, що державні кордони вже не є жорстким обмежуючим чинником у міжнародних відносинах.

До найбільш актуальних транскордонних загроз на сьогоднішній день можна віднести:

- міжнародний тероризм
- збільшення неконтрольованої міграції та потоків біженців

- поширення зон конфліктів та зон політичної нестабільності на суміжні території третіх держав (часто пов'язано з діяльністю різноманітних незаконних збройних угруповань, екстремістських організацій)

- діяльність транснаціональних кримінальних угруповань та організацій (що пов'язано з незаконним обігом зброї, наркотиків, торгівлею людьми і т.п.)

- кіберзлочинність

- контрабанда

- відмивання грошей

- екологічні проблеми, що поширюються на транскордонні регіони

- поширення ідеологічного та інформаційного впливу, який дестабілізує суспільно-політичну ситуацію в державі та інші.

Якщо з переліком загроз транскордонній безпеці держав визначитись відносно легко (їх ідентифікація відбувається на основі практики), то розробити методи та інструментарій протидії цим загрозам значно складніше. Додатковою проблемою є той факт, що часто ці загрози не є самостійними і комплексно негативно впливають на безпекову ситуацію в державі/регіоні, Дані загрози є взаємопов'язаними і взаємодоповнюючими. До того ж вплив і дія цих загроз накладається на «традиційні» проблеми міжнародної безпеки (напр. міжнародно-політичне суперництво і міждержавні конфлікти). Актуалізація транскордонних загроз може бути використане в якості інструментарію зовнішньополітичного тиску на держави-сусідів. Глобалізаційні процеси та інформаційно-комунікаційна революція призвели до феноменального розширення можливостей для «легальних» організацій та суспільних інституцій, однак водночас відкриваються широкі можливості також і для організацій та угруповань, які деструктивно впливають на розвиток суспільства.

Події в Сирії і пов'язані з конфліктом в цій державі масові потоки біженців, загострення проблеми тероризму у Європі, ускладнення гуманітарної ситуації на периферії Європейського Союзу, у суміжних державах, зростання внутрішньої напруженості в окремих державах Європи і посилення націоналістичних, екстремістських партій та рухів – все це чітко ілюструє тенденції в розвитку транснаціональних загроз сучасним державам. Події в Україні також

можуть слугувати ілюстрацією ситуації, коли неспроможність держави захистити свій кордон призводить до військово-політичної дестабілізації цілих регіонів під впливом інспірованим з-за кордону. Зрештою, поширення практики так званої «гібридної війни» стає можливим, зокрема, завдяки зростанню прозорості кордонів і неможливості абсолютного контролю транзиту через кордони людей, товарів, фінансів, інформації. Держави змушені діяти в нових реаліях транснаціональних відносин і «транскордонного» світу, в якому діють не лише контрольовані державами структури та інституції, але велика кількість відносно самостійних і самодостатніх недержавних організацій та об'єднань. «Традиційний» підхід до захисту кордонів (тобто введення більш жорстких методів контролю переміщення через кордон, як скажімо вихід з Шенгенської зони окремих держав ЄС, чи відновлення прикордонного контролю, чи інші аналогічні обмежуючі заходи) суперечить структурі сучасних міжнародних відносин і буде мати негативні наслідки для розвитку суспільств, який власне базується на вільному (максимально можливому) обміні матеріальними та інтелектуальними цінностями.

Таким чином виникає потреба творення нової парадигми транскордонної безпеки, в рамках якої охорона кордону і забезпечення безпеки у транскордонних районах (а, зрештою, і в державах загалом) не повинна бути завданням і обов'язком окремо взятої держави чи, тим більше, окремих державних інституцій. Сьогодні існує потреба в формуванні комплементарного і транснаціонального підходу до вирішення цієї проблеми, коли забезпечення транскордонної безпеки повинно бути завданням всіх суміжних держав. Як наслідок це потребує координації безпекових інституцій всіх суміжних держав, які обслуговують ту чи іншу ділянку кордону. При цьому координація повинна здійснюватись як на міждержавному рівні (між безпековими інституціями різних держав), так і на внутрішньодержавному рівні (між окремими структурами, які так чи інакше пов'язані з безпековою сферою – прикордонна служба, митниця, розвідувальні органи, поліція і т.п.).

Лише в разі налагодження такої системної координації та реалізації кооперативного підходу з'явиться можливість знайти ефективну відповідь на актуальні загрози безпеці транснаціонального характеру.

Роман Вовк
кандидат фіз.-мат. наук, доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В УМОВАХ “ГІБРИДНИХ” ЗАГРОЗ ТА ВИКЛИКІВ

У 1993 році Україна приєдналася до “Європейської конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями”, яка була прийнята ще у 1980 році. Основною мета Конвенції полягає у сприянні налагодженню “добросусідських відносин між територіальними громадами або властями”¹. За задумом авторів цього документу транскордонне співробітництво слід розуміти як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, органами державної чи представницької влади з різних країн по різні боки кордону.

Суб’єкти транскордонного співробітництва в межах своїх повноважень можуть взаємодіяти в різних сферах: економічній, соціальній, науково-технічній, культурно-освітній, екологічній та ін.

Основною формою реалізації транскордонного співробітництва та вищою формою розвитку транскордонних регіонів в Європі є створення та розвиток єврорегіонів. Єврорегіон є такою формою транскордонного співробітництва між територіальними громадами або місцевими органами влади прикордонних регіонів двох або більше держав, що мають спільний кордон, яка дозволяє ефективно здійснювати координацію їх взаємних зусиль і здійснення узгоджених заходів у різних сферах життєдіяльності у відповідності до національних законодавств і норм міжнародного права для вирішення спільних проблем і в інтересах людей, що населяють

¹ Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями - http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_106

його територію з різних боків державного кордону. Сьогодні є більше ста офіційно діючих єврорегіонів, часто досить відмінних за площею території, інтенсивністю діяльності, масштабами залучених інвестицій. Україна бере участь у шести єврорегіонах: “Буг” (Україна, Польща, Білорусь), “Карпатський єврорегіон” (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), “Нижній Дунай” (Україна, Молдова, Румунія), “Верхній Прут” (Україна, Молдова, Румунія), “Дніпро” (Україна, Росія, Білорусь) та “Слобожанщина” (Україна, Росія).

Важливим інструментом реалізації спільних програм регіонального співробітництва на принципах ЄС є програми сусідства, розробка яких здійснюється державами-членами, державами-кандидатами та державами-партнерами ЄС згідно з положеннями Комунікації Європейського Комітету (ЄК) з 2003 р. Програми сусідства започатковані у 2007 р. для підготовки до впровадження нового інструменту сусідства. Європейська Комісія підготувала 12 програм сусідства, у чотирьох з яких була задіяна Україна. У кінці 2015 року Єврокомісія оприлюднила оновлену політику сусідства, яка встановлює рамки відносин ЄС з 16 країнами-сусідами.

Зміни були викликані передусім через те, що відбулися суттєві зміни суспільно-політичного характеру в багатьох країнах-сусідах ЄС. Євросоюз підписав угоди про асоціацію з Україною, Грузією та Молдовою, що відкриває нові можливості в економічній, політичній, науково-технічній, культурній та ін. сферах. Поряд з тим події так званої “арабської весни” радикально змінили ситуацію в країнах середземноморського регіону.

Не зважаючи на те, що політика сусідства та угоди про асоціацію торкаються широкого кола питань відносин ЄС з країнами сусідами, проблеми безпекового характеру там не розглядалися і події останніх років на Сході України та активізація військових дій в Сирії призвели до серйозних ускладнень на кордонах.

Важливий внесок у розвиток транскордонного співробітництва здійснюють і міжнародні організації глобального та регіонального характеру. Серед інших важливу роль тут відіграють ОБСЄ, Рада Європи, СОТ, Міжнародна організація з міграції, Міжнародний комітет захисту прав людини та ін.

Ще однією формою транскордонного співробітництва є

безпосередні контакти між територіальними громадами, суб'єктами господарювання, громадськими об'єднаннями, освітніми або культурними установами. Така співпраця є найбільш гнучкою, ґрунтується на взаємовигідних засадах і не потребує значних фінансових затрат чи спеціального політико-правового врегулювання.

За останніх кілька років світове співтовариство стикнулося із проблемами нового, чи оновленого виду під назвою "гібридні загрози". Поєднання військових та невійськових засобів протистояння насправді не є новим явищем в історії, однак з розвитком інформаційних технологій та глобалізацією фінансово-економічної системи з'явилися нові можливості застосування економічних, інформаційних, політичних та військових засобів тиску.

Сьогодні Росія в протистоянні з Україною поряд із звичайними озброєннями (причому наявність ядерної зброї також відіграє певну роль у демонстрації потенціалу) використовує кібератаки, активну пропаганду в ЗМІ, тиск в економічній та енергетичній сферах, чинить тиск на політичних лідерів держав регіону.

Загострення військових дій в Сирії призвели до великомасштабних потоків біженців до європейських країн, що створило масу проблем громадянам та урядам країн ЄС. Міграційні процеси набули загрозливого характеру і потребують скоординованих ефективних дій системного характеру. Для подолання кризових явищ, викликаних міграційними потоками, необхідне залучення значних фінансових ресурсів для облаштування побуту біженців, важливо зрозуміти і враховувати культурні відмінності та політичні уподобання мігрантів та створити умови для уникнення чи розв'язання протиріч між різними етнічними чи соціальними групами.

Високого рівня досягли і терористичні загрози, які з масштабним напливом мігрантів, загостренням військових конфліктів та зростанням суспільно-політичного протистояння проявляються все частіше і в непередбачуваних ситуаціях.

Не можна залишити і поза увагою таку важливу складову гібридних загроз, як інформаційну. У ситуації, пов'язаній з анексією Криму та вторгненням російських збройних формувань на Сході України, Росія проводить по-суті дві різні інформаційні кампанії,

одна з яких спрямована на внутрішню аудиторію, а інша – на міжнародну. Так, міжнародні санкції, події в Україні використовуються для формування в своїх громадян антизахідних та антиукраїнських настроїв. На цьому ґрунті створюється образ ворога і формується уявлення про потребу єднання суспільства перед обличчям зовнішньої загрози. За таких обставин економічні проблеми, політичні переслідування та злочинна діяльність влади відходить на задній план і не викликають у населення масового невдоволення.

Працюючи на західну аудиторію, Росія передусім вдається до заперечення фактів, спотворення інформації, відвертої брехні, як це було із “зеленими чоловічками” в Криму чи “трактористами і шахтарями” на Донбасі. Значну активність проявляє російська пропаганда з метою підірвати єдність Європейського Союзу. І, як можна спостерігати, багато чого їй в цьому напрямку вдається.

Усі прояви таких “гібридних загроз” мають негативний вплив на транскордонне співробітництво. Потоки нелегалів, переміщення зброї чи контрабанда товарів вимагає від держави додаткових заходів безпеки і посиленої уваги до всіх процесів у прикордонній зоні, що викликає додаткові складнощі для громадян в здійсненні господарської чи будь-якої іншої діяльності.

Часто внаслідок застосуванням гібридних загроз в країні виникають суспільні конфлікти чи політичне протистояння, які мають негативний вплив на соціально-економічну систему. Такі обставини спричиняють згортання інвестиційних проектів та приводять до виведення капіталу за кордон і, як наслідок, зменшення транскордонного співробітництва в усіх його проявах.

Для запобігання негативних наслідків гібридних загроз або зменшення їх впливу на транскордонне співробітництво, з огляду на широкий спектр їх проявів, найбільш дієвим механізмом видається застосування системного підходу до їх подолання, який би включав можливість впливати на розвиток подій в різних аспектах: політичному, економічному, інформаційному та військовому. Також на перспективу слід розробити механізм оперативного прийняття рішень з широкого кола питань, що впливають на безпеку держави та регіону.

Ольга Ровенчак
кандидат соціологічних наук,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ

Чому ми говоримо про загрози міграції і про міграційну кризу?

Якщо відкинути емоції та політику, то побачимо, що ми маємо справу із природнім процесом демографічної експансії. Процесом який мав свій початок ще у 1960-70-х рр.

Всім нам відомі тенденції зміни демографічних показників у різних регіонах світу. Якщо звернутись до тих регіонів, які зараз попали в поле зору (Європа, Північна і Центральна Африка та Південна та Західна Азія), то за офіційними даними ООН Європа є єдиним регіоном світу, де не передбачається збільшення населення до 2030 року (навіть навпаки); а за 2000-2030 роки розподіл народжуваності оцінюється наступним чином — більше 80% народжених у світі припадає на Азію та Африку разом в той час, як на Європу — менше 6% і цей розрив збільшується. В той же час Європа має найгірше співвідношення між населення до 65 і після 65 років — на 100 людей віком 20-64 рр. припадає 29 старших за 65 р. на 2015 р. і 42 у прогнозі на 2030 р., для Азії ці показники — 13 і 20 відповідно, для Африки — стабільно 8¹.

Тобто цілком природнім є бажання частини вихідців з густонаселених країн освоювати менш населені регіони, в яких менша народжуваність та проходить процес старіння населення.

Крім того, каталізатором цього процесу є, з одного боку, військові дії та нижчий рівень життя в регіонах походження, а з іншого боку — розвиток інформаційних та транспортних технологій, що дає можливість побачити кращі перспективи життя в інших країнах та власне добратись в ці країни.

¹ Population 2030. Demographic challenges and opportunities for sustainable development planning. — United Nations. — New York, 2015. — 54 p.

Ще 50 років тому в Європі не бачили проблеми у цьому процесі, навіть навпаки, країни Європи заохочували імміграцію через потреби економіки. В цей час мало хто переймався культурними відмінностями.

Коли з'явилося друге покоління іммігрантів та ланцюгова міграція через міграційні мережі залучала до Європи все більшу кількість мігрантів із інших регіонів, в Європі заговорили про виклики мультикультурності, а сьогоднішня хвиля міграції до Європи посилила дискусію між прихильниками інтеграції на засадах мультикультуралізму, інтеграції через асиміляцію, часткового включення чи сегрегації.

Чому такої дискусії не було 50 років тому?

З моєї точки зору, першою причиною є те, що в цей час в європейських країнах не було усвідомлення того, наскільки складним може бути співіснування в межах одного суспільства різних етнічних груп, що мають велику культурну дистанцію, якщо це суспільство ще до недавнього було відносно гомогенним в етно-культурному плані.

Другою причиною появи цієї дискусії саме зараз, як на мене, є актуалізація не політико-економічного, а соціокультурного аналізу суспільства. З точки зору соціокультурного підходу культурне і соціальне становлять два базові складники суспільства; їхня питома вага і співвідношення в рамках соціуму мають конкретно-історичний характер. Важливим у цьому підході є положення про зростаючу роль культури у розвитку сучасних суспільств¹. Стосовно міграції це положення застосовується при вивченні таких проблем, як наприклад:

- проблеми зміни причин (мотиваційних чинників) здійснення міжнародної міграції в напрямку посилення їхньої культурної складової;
- проблеми реідентифікації як окремих мігрантів, так і їхніх транснаціональних спільнот;
- проблеми соціокультурної адаптації та ре-адаптації іммігрантів;

¹ Н. Черниш, О. Ровенчак Основні поняття й положення соціокультурного підходу та специфіка застосування їх у соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2006. — N1. — С. 37-53.

– проблеми визначення наслідків міжнародної міграції як для особистості мігранта, так і для певних соціальних груп, суспільства та глобалізованого світу в цілому, які дедалі більше набувають соціокультурних рис чи ознак.

Тобто 50 років тому, коли зароджувалась сьогоднішня міграційні проблеми, на міграцію дивились лише з економічної точки зору, не беручи до уваги культуру. І на сьогоднішній день такої лінії дотримуються багато дослідників міжнародної міграції. Хоча насправді міжнародна міграція не є суто економічним явищем. Це складний соціокультурний феномен. Навіть сьгодні важко не погодитись, що основною групою причин міжнародної міграції є економічні (часто поєднані із демографічними, політичними, культурними). Що стосується наслідків, то міграція як мікроявище (на рівні мігранта) має також економічні наслідки, як основні, особливо коли йдеться про міграцію біженців, або трудову міграцію низько кваліфікованих працівників. І, можливо, міграція і досі розглядалася б як економічне явище, якби її зростаючі масштаби не спричинили культурних наслідків на макрорівні і ці наслідки ставали б все більш відчутними.

Тобто, на рівні світового процесу сучасна міжнародна міграція досі образно кажучи, “виходить” переважно із соціальної (чи соціально-економічної) площини, але “приземляється” насамперед у культурній. І саме тому часто не справджуються прогнози стосовно міграції, які зроблені на основі аналізу економічних чи політичних чинників. Такої помилки припускались прогнозисти на початку 1990-их рр., коли очікували загрозливих масштабів масової міграції “Схід-Захід” після падіння “залізної завіси”, і у середині 1990-их рр. змушені були визнати, що прогнози спралились лише частково.¹ Такої ж помилки знову припустились експерти-економісти і у 2008 р. коли прогнозували значне зменшення як кількості економічних мігрантів у всіх економічно розвинених, так і сум грошових переказів сім’ям мігрантів у країни, що розвиваються. Проте, незначне скорочення міграційних потоків відзначалось лише на початку прояву кризових явищ в світовій економіці, але вже на 2010 р. МОМ зафіксувала повернення до докризового стану в плані кількісного ви-

¹ *Collinson S. Europe and International Migration.— London; New York: Pinter Publishers, 1994.— xiv+210 p.*

міру міграційних потоків і в обсягах грошових переказів мігрантів¹.

Одним із пояснень є те, що міжнародна міграція не відбувається за суто економічними законами, натомість, велике значення для цього процесу мають культурні та особистісні фактори. Серед них можна назвати, наприклад, стійку систему родинно-соціальних зв'язків, культурну вкоріненість в країні походження, новонароджений патріотизм та надії на розбудову молодих незалежних країн, що відіграли вирішальну роль у провалі прогнозів початку 1990-х рр.. У ситуації економічної кризи 2008 року окрім економічних чинників маємо справу, наприклад, із довготривалим та далеко не завжди безболісним процесом соціокультурної адаптації іммігрантів у приймаючому суспільстві, що у більшості випадків суттєво ускладнює подальшу реальну чи потенційну реадaptaцію у суспільстві свого походження і породжує так званий “міф про повернення”, який не має стійкої тенденції втілюватись у рееміграцію навіть у час глобальної економічної кризи.

Які перспективи можуть бути у розвитку сучасної європейської міграційної кризи?

Формування мультикультурних суспільств, в яких стало нормою проживання поруч представників різноманітних етнічних та культурних груп створило виклики для традиційної міграційної політики та змусило шукати нові підходи до неї. Незважаючи на велику кількість іммігрантів навіть на сьогоднішній день більшість країн Європи не мають законодавчо закріпленої політики інтеграції іммігрантів у приймаючому суспільстві (інтеграційна політика є частиною законодавства, зокрема Швейцарії² (із 2008 р.) та Греції³ (із 2005 р.)). Сама ж політика спрямована як правило на успішну адаптацію до ринку праці, та на вивчення мови і елементів національної культури країни перебування. Зусилля спрямовані на культурну інтеграцію почали докладатись досить недавно (з 1970-

¹ World Migration Report 2011. Communicating Effectively about Migration. — International Organization for Migration. — xxii, 158 p.

² The Federal office for Migration FOM. Its Tasks in Focus. Foreign Nationals and Asylum Seekers in Switzerland / Swiss Confederation Federal Office for Migration. — Berne: SFBL, Federal publications, 2008. — 20 p.

³ Law No. 3386. Entry, residence and social integration of third-country nationals in the Hellenic Territory // Official Gazette of the Hellenic Republic. — 23 August, 2005. — No. 212, First Issue.

х рр. у Австралії, Канаді, у Європі — кін. XX – поч. XXI ст.), але залишається ще один суттєвий недолік інтеграційних політик — це те, що політика інтеграції залишається уніфікованою щодо різних етнічних спільнот іммігрантів, які де-факто адаптуються по-різному в одному і тому ж суспільстві. Тому, очевидно, що в майбутньому буде проходити певна *диверсифікація інтеграційних політик* в межах кожної країни імміграції. Це перша перспектива.

Іншою перспективою є вирішення питання, яке зараз часто піднімається, а саме: *роз'єднає чи об'єднає Європу* міграційна криза?

З моєї точки зору у найближчій перспективі Європу чекає *роз'єднання* через політичні суперечки щодо міграційної політики різних країн.

Проте, перспективою на майбутнє є *об'єднання* в доволі дивний спосіб — через 1-2 покоління країни Європи будуть об'єднувати не лише так звані європейські цінності і географічний простір, їх також чекає об'єднання через поширення подібних культурних зразків, цінностей, норм і практик у різних європейських країнах — створення єдиного соціокультурного простору із залученням/домінуванням культури ісламського світу.

Христина Юськів

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

СЕПАРАТИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ТРАНСКОРДОННІЙ БЕЗПЕЦІ РЕГІОНУ

Глобальна система міжнародних відносин перебуває у стані постійної протидії викликам, які здатні порушити безпеку і стабільність, що може призвести до формування нової глобальної системи, яка впливатиме також на трансформацію міжнародних відносин на регіональному рівні. Існування проблеми невизнаних держав, сепаратизму і етнічних конфліктів загрожує не тільки транскордонній безпеці регіону як такого, але й всього міжнародного співтовариства. Серед держав Європи особливо вразливих на глобальні зміни слід віднести і Україну, яка перебуває у сфері конкуренції геополітичних інтересів Росії, США і ЄС.

В сучасному світі безпекове середовище характеризується невизначеністю та непередбачуваністю, що значним чином зумовлено природою транскордонних ризиків і загроз, серед яких чи не найсерйознішою є проблема сепаратизму. Терористичні акти, захоплення заручників, прояви сепаратизму відбуваються не лише у «гарячих точках» планети, а й у відносно «спокійних» місцях [3].

Особливо загрозовою для безпеки сьогодні є тенденція підтримки сепаратистських рухів ззовні, що здатне спровокувати вибух міждержавних прикордонних конфліктів і таким чином втягнути в конфлікт чи не весь регіон. У контексті трансформації міжнародних відносин слід констатувати зростання загрози сецесіоністських та сепаратистських конфліктів, що не може не вплинути на систему транскордонної безпеки регіону загалом (варто лише згадати приклади Каталонії, Країни Басків, Корсики, Фландрії). Сепаратизм і конфлікти, що загрожують цілісності окремих країн, залишаються реальністю й на території колишнього СРСР [4].

Сепаратизм – це політика та практика відокремлення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або отримання статусу широкої автономії. Сепаратизм веде до порушення суверенітету, територіальної цілісності держави, нівелює принцип непорушності кордонів, зазвичай призводить до міждержавних і міжнаціональних конфліктів [5, С. 352].

Сьогодні сепаратизм використовується внутрішніми політичними силами в боротьбі за владу, а також в своїх вузьконаціональних, корпоративних та інших цілях. Є достатня кількість прикладів, коли всередині певної країни правлячі кола або опозиція вдаються до розпалювання ворожнечі, спираються на сепаратистські угруповання. Ці дії звісно ж загрожують цілісності та транскордонній системі безпеки регіону [2].

Наслідки сепаратизму надзвичайно небезпечні для функціонування держави. Світова політична практика свідчить про те, що сепаратизм все частіше стає причиною збройних конфліктів, які призводять до людських жертв, появи біженців, руйнування регіональної господарської інфраструктури, соціальних інститутів, зниження ефективності територіальної влади, а відтак і впливає на систему транскордонної безпеки.

Транскордонна безпека є важливою складовою формування

ефективної взаємодії між окремими громадами різних держав та її забезпечення повинно сприяти активізації та нарощуванню економічної, соціальної та культурної взаємодії між окремими регіонами з метою підвищення якості життя і зменшення різнобічних негативних проявів. Явище транскордонної безпеки є досить абстрактним, оскільки за своєю сутністю містить у собі значну кількість різних напрямів безпеки, що пов'язано з багатогранністю діяльності суспільства та можливості впливу загрозливих факторів на різнобічні сфери людської діяльності.

Транскордонна безпека у кореляції з національною безпекою має дуалістичний характер, оскільки, з одного боку, забезпечує безпеку регіону і є складовою національної безпеки країни, але одночасно з тим, повинна враховувати основні засади національної безпеки інших країн, прикордонні території яких входять до складу транскордонного регіону. При цьому транскордонна безпека за своєю суттю виходить за межами національної безпеки однієї держави [1].

Отже, з багатьох загроз безпеці, миру, демократії і розвитку, чи не найнебезпечнішим є саме сепаратизм і його зв'язок з релігійним екстремізмом, тероризмом і радикальним націоналізмом. Безпека, в тому числі і транскордонна безпека регіону, є чи не прямою і першою «жертвою» сепаратизму. Сепаратистські рухи, які іноді призводять до тероризму, особливо в полікультурних, поліконфесійних і поліетнічних суспільствах, набули нового виміру в 21 столітті і таким чином, процес вирішення проблеми сепаратизму сьогодні став ще більш важким і багатограним.

Список використаних джерел та літератури

1. Дубина М.В. Сутність транскордонної безпеки та її види [Електронний ресурс] / М.В. Дубина. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vcndtue_2013_4_34.pdf. [Дата звернення: 01.04.16.]
2. Иванов С. Сепаратизм - угроза государственности или борьба за независимость? [Електронний ресурс] / С. Иванов. –

Режим доступу: http://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/-2015/ZVO_8_2015_Ivanov.pdf. [Дата звернення: 02.04.16]

3. Мудрицька К.О. Спільна політика безпеки і оборони: французьке бачення [Електронний ресурс] / К.О. Мудрицька. – Режим доступу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&-P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2015_124\(1\)_7.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&-P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2015_124(1)_7.pdf). [Дата звернення: 01.04.16.]

4. Орлик І.І. Дифференціація Центрально-Восточної Європи и отношения с Россией [Електронний ресурс] / І.І. Орлик. – Режим доступу: http://www.inecon.org/docs/Orlik_paper_2015.pdf. [Дата звернення: 03.04.16.]

5. Орлов С. Сепаратизм / С. Орлов // 10. Новітня політична лексика (неологізми, оказіологізми та інші новотвори / [І.Я. Вдовичин, Л.Я. Угрин, Г.В. Шипунов та ін.]; за заг. ред. Н.М. Хоми. – Львів: «Новий світ – 2000», 2015. –С. 352-353.

*Орест Гогоша
Львівський національний університет
імені Івана Франка
м. Львів*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ФАКТОР ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні війну Росії з Україною аж ніяк не можна назвати просто регіональним конфліктом. Це лише частина великої геополітичної гри між впливовими світовими акторами, іншими складовими якої є ситуація в Чорноморському регіоні, на Близькому сході, і навіть в Європі, де ситуація з біженцями та мігрантами поступово виходить з під контроль Брюсселя.

На даному етапі можна виділити три великі «фронти», два з яких залишаються активними. Пасивним в даний момент є Чорноморський напрямок. Анексія Криму була продиктована насамперед бажанням створити там величезну військово-морську базу, за допомогою якої можна було б контролювати ситуацію в

Чорному морі, на підступах до кордонів Росії. Зараз на даному напрямку відносно спокійно. Частково до цього «фронту» можна віднести і конфронтацію Росії з Туреччиною, але після активних звинувачень та показового оголошення санкцій проти Туреччини після збитого російського літака, зараз по цьому напрямку теж відносно спокійно. Хоча в недалекому майбутньому цілком реально можуть розпочатися набагато активніші протести курдів, які мають свої невирішені питання з Туреччиною, і яких Росія із задоволенням підтримає щоб дестабілізувати обстановку в регіоні.

Загалом, спрогнозувати, як же ж будуть розгортатися події в самій Росії, досить складно. Але варто проаналізувати деякі факти, і можна окреслити приблизну картину. Серед цих фактів виділяємо: рекордно мінімальні котирування цін на нафту та інші енергоресурси, зняття санкцій з Ірану і, відповідно, скасування для них ембарго на продаж нафти і газу; обвал національної валюти і різке скорочення золотовалютних резервів на мільярди доларів; буксування в Мінських домовленостях; даремна військова кампанія в Сирії і вже підтвержені втрати серед живої сили російських військ; міжнародна ізоляція і продовження санкцій. Зокрема 18 грудня 2015 р. Комітет постійних представників країн ЄС (COREPER) подовжив дії санкцій щодо Росії ще на шість місяців. 21 грудня Рада ЄС ухвалила рішення про продовження економічних санкцій проти Росії на півроку. Все це дуже негативно позначається на Росії. З іншого боку США, тільки за останній рік: відновили дипломатичні відносини з Кубою – головним союзником СРСР і основною загрозою США у Карибському басейні; підписали договір про без'ядерну програму Ірану (ще один удар по енергоринку та економіці РФ); підписали Транстихоокеанське партнерство, згідно з яким США відкривають для себе ринки ще 50 країн Азії, включно з Китаєм; зміцнюють фінансово Україну, списуючи їй борги, допомагають у боротьбі з корупцією та налагоджують її економіку; перекидають американські сили для союзників у НАТО, особливо в східних країнах Балтії, Польщі, Румунії, Угорщини; будують нові бази для Альянсу та підсилюють протиракетну оборону по периметру.

Таким чином можна припустити два прогнози для Росії на 2016 рік: менш негативний для Росії – повільний спад економіки на декілька процентів в рік; та більш негативний – швидкий спад

економіки, і як наслідок, початок глибокої внутрішньої кризи, що в свою чергу призведе до зменшення федеральних грошових резервів та ослаблення вертикалі влади. Вже зараз, з достовірних джерел відомо, що в Росії зростає рівень безробіття, відбуваються затримки заробітної плати та соціальних виплат. Сюди додається інфляція, зростання цін, загальне зниження рівня життя та платоспроможності населення. Доходи держави від зовнішньоекономічної діяльності знизилися в декілька разів в результаті санкцій та обвалу цін на нафту.

Але незважаючи на це, очікувати, що Росія знизить свою агресивну зовнішньополітичну активність (особливо в Україні та Сирії) марно. Крім України та Сирії очікується загострення російсько-турецьких відносин, а також участь Росії в цілому ряді менших, але не менш важливих, регіональних конфліктах – в Таджикистані (на кордоні з Афганістаном), Нагірному Карабасі, Придністров'ї, а також тиск на Грузію.

Щодо України, то ситуація в зоні АТО продовжує залишатися неспокійною. Основними гарячими точками залишаються ДАП, Піски, Опитне, Горлівсько-Світлодарська дуга, Луганське, Троїцьке, Зайцево, Новгородське, Майорське та Мар'їнка. Крім того простежується тенденція збільшення підтримки партизанських рухів проти ЗСУ з боку бойовиків. Можна також припустити, що можливими напрямками нанесення оперативного-тактичних ударів російсько-терористичних сил в майбутньому можуть бути Маріупольський і Донецький, а також Кримський, що сходяться в районі Нова Каховка — основному транспортно-технологічному вузлі зосередження і розподілу води, газу та електроенергії в Крим.

Крім цього, зрозумівши, що перемогти у військовому плані в Україні не так просто, як йому здавалося раніше, В. Путін буде пробувати «розвалити» Україну зсередини. Сподіваючись на свою «п'яту колону» у владних, економічних і військових структурах нашої держави, він безумовно розраховує лише на те, що остаточний обвал уже в короткостроковій перспективі всіх політичних і економічних інститутів України примусить Захід до радикального перегляду свого ставлення до Росії як єдиного, хто може виконати в Україні роль «регіонального поліцейського», що дасть їй право на статус геополітичного лідера в регіоні незважаючи на економічну відсталість Росії і вкрай низьку питому вагу її

економіки у світовому ВВП. Наприклад в соціальних мережах вже сьогодні надзвичайно багато груп, які закликають до «третього майдану», і які зараз дуже сильно активізувалися. Основними меседжами є ненависть до української влади та неминучість розпаду України.

Саме тому дуже важливим є успішно проводити реформи і поступово виводити українську економіку з кризи. Тут можна окреслити наступні ймовірні сценарії для розвитку внутрішньої ситуації в Україні в 2016 році: 1. Успішне та швидке проведення реформ, зростання економіки, покращення рівня життя населення. На жаль малоімовірний. Громадянське суспільство в Україні ще недостатньо здатне впливати на важливі державотворчі процеси, а політичні сили на даний момент не готові взяти на себе всю повноту відповідальності за швидкі і важливі зміни в Україні. 2. Замороження ситуації, а також гальмування реформ та змін в країні, що в довгостроковій перспективі знову призведе до повторення політичної кризи в країні. Також малоімовірний. 3. Проведення реформ, але дуже повільно через постійні перешкоди в їх реалізації з боку різних політичних сил та бізнес еліт (а точніше фінансово-промислових груп), які продовжують конкурувати та воювати між собою та які не дуже хочуть змінювати існуючу систему, але мусять робити видимість цих змін через постійний тиск західних партнерів України та активної частини українського суспільства. Це на даний момент найбільш реальний варіант розвитку України в 2016 році.

Загалом 2016 рік стане ключовим і вирішальним не тільки для України, але і всього світопорядку в його нинішньому вигляді. Це підтверджується цілим рядом фактів. За прогнозами аналітиків саме в 2016 році: ціни на нафту досягнуть свого історичного мінімуму; стане зрозуміло на чієму боці перевага в сирійському конфлікті; пройдуть президентські вибори США; стане відомо, чи пройде Європа тест на свою «європейськість» у зв'язку з внутрішніми і зовнішніми загрозами ЄС; почнуть по-справжньому проявлятися Західні санкції проти РФ, введені після анексії Криму ще в 2014 році; нарешті стане зрозуміла доля «Мінських домовленостей»; стабілізується, або навпаки, погіршиться, внутрішньополітична ситуація в Україні. Саме тому 2016 рік є надзвичайно важливим і доленосним не лише для України, Росії, США чи ЄС, але й для всього світового співтовариства.

HUMAN SECURITY В СИСТЕМІ ТРАНСКОРДОННОЇ БЕЗПЕКИ

На початку ХХІ ст. людство увійшло у складний період історії свого існування, коли воно у своєму розвитку вже володіло величезним науково-технічним потенціалом, але ще не навчилося достатньо обережно та раціонально ним користуватися. Людству завжди загрожували різні види небезпек як військового так і невійськового характеру (military threat, non-military threat), відповідно з'явилася потреба у захисті та безпеці людей (human security) на різних рівнях (military security, non-military security), зокрема і за допомогою забезпечення транскордонної безпеки.

У вітчизняній практиці побутує думка, за якої транскордонну безпеку, насамперед, асоціюють з безпекою державного кордону або екологічною безпекою. У Законі України „Про основи національної безпеки” у ст. 8 за сферами визначаються пріоритетні напрямки державної політики з питань національної безпеки України. Зокрема, у війсьній сфері та сфері безпеки державного кордону України визначається такий пріоритет, як поглиблення транскордонного співробітництва з суміжними державами [1].

Але транскордонна безпека не обмежується виключно безпекою державного кордону, а є складною системою, яка складається з різних компонентів, таких як безпека регіону та національна безпека, а також безпека людини (human security). Отже, для якісного розуміння транскордонної безпеки слід віднести: транскордонну політичну безпеку – безпека збереження політичної ситуації в межах транскордонного регіону на прийнятному рівні, який сприяє економічній, соціальній, культурній взаємодії між окремими прикордонними регіонами; транскордонну науково-технологічну безпеку – безпека, що стосується розвитку науки в межах транскордонного регіону; транскордонну екологічну безпеку – безпека, дотримання якої є об'єктивною необхідністю стабільного розвитку прикордонних регіонів, оскільки природні стихії та

природні катаклізми не мають державних кордонів і у разі виникнення в одному регіоні завжди впливають на функціонування сусідніх територій; транскордонну гуманітарну безпеку – безпека, суть якої зводиться до захищеності народу, його традицій, культури від негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників, відсутність дискримінаційного ставлення до певних категорій людей, що проживають на території транскордонних регіонів, зі сторони інших людей, толерантність та повага до культурних традицій окремих етнічних груп, відсутність дискримінації за національною ознакою; транскордонну криміногенну безпеку – важливий вид безпеки, який пов'язаний, насамперед, з боротьбою в межах транскордонного регіону з організованою злочинністю, обігом наркотиків, нелегальним перетином кордону, іншими проявами кримінальних дій.

Human security «людська безпека» також вважається складним поняттям міждисциплінарного характеру - міжнародні відносини, безпекові студії, дослідження конфліктів та миру, глобалізації та розвитку, транскордонної безпеки. Хоча використання терміну «безпека» може асоціюватись з воєнними аспектами (приміром, безпека під час воєнних конфліктів), насправді ця парадигма пов'язана із цілою низкою чинників, зокрема не воєнного характеру. У такому розумінні поняття «людська безпека» декларується в доповіді Програми розвитку ООН (ПРООН) від 1994 р., яка виділила сім основних елементів людської безпеки: 1) економічна безпека, 2) продовольча безпека, 3) медична безпека, 4) екологічна безпека, 5) безпека людини, 6) безпека спільнот, 7) політична безпека [2]. Human security можна визначити як захист «життєвого ядра всіх людських життів шляхом, який забезпечує свободи людини та людську самореалізацію», «захист від критичних (інтенсивних) та масштабних (всеохоплюючих) загроз та ситуацій». Тобто важливим критерієм для розуміння, що є людською безпекою, є поняття «життєвого ядра» – як набір основних потреб людини, котрі мають бути забезпечені. Що саме є цим життєвим ядром повинно визначатись колективно, державами чи уповноваженими міжнародними інституціями.

Як і транскордонна безпека human security не замінює традиційні концепції національної і міжнародної безпеки. Швидше вона виступає в якості доповнення, підкреслюючи важливу

взаємозалежність між розвитком, безпекою та правами людини. У самому загальному вигляді можна виділити ряд ключових складових особистісної безпеки. По-перше, можливість для всіх громадян жити в мирі та безпеці в межах кордонів держави. По-друге, використання громадянами всього набору громадянських, політичних, соціальних, економічних і культурних прав. По-третє, соціальна активність громадян і можливість брати участь у суспільному житті. По-четверте, верховенство закону і незалежність судової системи.

Завданням human security є подолання фрагментації безпеки та об'єднання основних сфер та акторів, що займаються безпекою, транскордонною безпекою та посилення координації між ними.

Основний фокус людської безпеки зосереджений на невоєнних методах подолання загроз безпеці. Більше того, концепція фокусується на тому, аби безпека людей гарантувалася на місцевому рівні – саме там, де це може бути найбільш ефективно, оскільки більшість загроз та ризиків є локалізованими, отже увага фокусується і на транскордонній безпеці.

Загалом забезпечення human security і транскордонної безпеки є надзвичайно актуальними для України та інших держав пострадянського простору. Питання людської безпеки, безумовно, співпадають з питаннями стратегії національного розвитку та безпеки, транскордонної безпеки.

Список використаних джерел та літератури

1. Про транскордонне співробітництво [Електронний ресурс] : Закон України / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.

2. Report of Commission on Human Security “Human Security Now”. – New York: United Nations, 2003. – P.4.

*Надія Сербенко
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ*

ЄВРОРЕГІОН ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ (НА ПРИКЛАДІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ)

Метою створення єврорегіонів є розвиток регіональної політики та інтенсивних транскордонних зв'язків, а саме: збільшення потенціалу для розвитку прикордонних регіонів, подолання їх ізоляції, негативних наслідків від периферійного положення щодо центру країни і відсутності виробничих, торгових, соціокультурних зв'язків з територіями сусідніх держав.

Відповідно до даних Укрстату (Державної Служби Статистики України), на сьогодні за участю України створено дев'ять єврорегіонів. [1]

Єврорегіон Карпатський (Польща, Словаччина, Україна, Угорщина, Румунія) – найбільший за розміром. Він був створений 14 лютого 1993 року і до його складу входять: Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області (Україна), Підкарпатське воєводство (Польща), Кошицький та Пряшівський краї (Словаччина), медье Боршод-Абауй-Земплен, Хайду-Біхар, Хевеш, Яс-Надькун-Сольнок та Сабольч-Сатмар-Берег (Угорщина); повіти Біхор, Селаж, Сату-Маре, Марамуреш, Харгіта, Сучава та Ботошань (Румунія). Основними правовими актами, які визначають функціонування Карпатського Єврорегіону як транскордонної асоціації прикордонних регіонів та громад є Угода і Статут. [1, 3]

На основі його існування, ось уже 23 роки, ми можемо судити про успішність чи навпаки програшність такого механізму співробітництва. Один із проектів, який наразі реалізовується це «Енергія Карпат», метою якого є підвищення якості публічних послуг, що надаються у галузі енергозбереження в українській частині Карпатського Єврорегіону, шляхом проведення аналізу наявних енергетичних ресурсів у гірських районах Львівщини, Івано-Франківщини та Закарпаття, а також охорона довкілля через

використання власних енергоносіїв. Реалізації обласної Програми «Питна вода» на 2012-2020 роки – будівництво та реконструкція водозабірних споруд, зокрема у маловодних населених пунктах та із найбільшими відхиленнями якості води, з перспективою залучення нових абонентів; впровадження станцій (установок) доочищення питної води у системах централізованого водопостачання; будівництво та реконструкція водопровідних мереж і споруд з перспективою залучення нових абонентів. У рамках програм сусідства «Україна-Словаччина-Угорщина» фінансуються чотири проекти від Закарпатської області на загальну суму 2,75 млн. євро: «Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса», «Чиста вода», «Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики», «Покращення транскордонного автомобільного руху через будівництво об'їзної дороги навколо м. Берегово». [2] Спільно з угорськими партнерами реалізується шість проектів: створення інформаційно-туристичних центрів у містах Берегово та Ужгород; розробка та впровадження транскордонної програми медико-соціальної реабілітації на базі обласної дитячої клінічної лікарні; розробка комплексного українсько-угорського підходу до спільних протипаводкових заходів; дослідження стану використання біомаси в прикордонному регіоні. Зараз також відбувається реалізація проекту «Здорові діти – щаслива нація» та «Карпатська мережа підтримки розвитку місцевих громад». [4] Створено Карпатський ресурсний центр громад, у рамках якого працівники асоціації на постійній основі надають консультації представникам місцевих громад Карпатського Єврорегіону з питань стратегічного планування місцевого розвитку, проектного менеджменту та залучення ресурсів на місцевому рівні, діалогу з владою. Окрім того була утворена Асоціація університетів Карпатського Єврорегіону, організовано: літні школи, спортивні змагання (традиційного фольклорного і спортивного фестивалю), спортивні фестивалі для людей з фізичними вадами проведення професійних змагань та благодійних фестивалів для осіб із фізичними вадами. [5]

Щодо певних негативних моментів, то, на думку експертів та аналітиків, для динамічного розвитку Карпатського єврорегіону потрібно зосередитися на наступних моментах:

- внесення змін до Статуту асоціації для уточнення, хто саме є національною стороною, а також уточнення способу погодження пропозицій рішень на національному рівні;

- розробити комплексну програму розвитку єврорегіону, а не зосереджуватися на окремих розрізнених програмах (тобто вони мають йти в комплексі) та посилити економічну складову в них (оскільки на даний момент, переважно, прослідковується соціальна або культурна спрямованість);

- у зв'язку з цим необхідно укласти угоди про безпосереднє співробітництво між регіонами, іншими єврорегіонами і потенційними донорами та інвесторами;

- створювати міжнародні спеціальні економічні території (СЕТ);

- розробити ефективний механізм співробітництва з іншими країнами Євросоюзу;

- забезпечити більш ліберальний режим пересування громадян прикордонних зон та механізми видачі карток МРГ для перебування не лише в Польщі;

- низький рівень фінансування програм з боку України;

- вироблення та втілення єдиної операційної програми ЄС для регіону Карпат для розгляду його як спільної європейської спадщини – цілісної екологічної, економічної та гуманітарної системи (як підетап реалізації проекту «Карпатський Горизонт-2020»);

- збільшити приток прямих іноземних інвестицій з боку країн-членів ЄС, зокрема, за рахунок виконання проекту East Invest II;

- започаткування та узгодження транскордонних кластерних ініціатив та розвитку транскордонних кластерів (насамперед, втілення пропозицій щодо транскордонного туристичного кластеру).

[4, 6]

Отже, на прикладі позитивного функціонування Карпатського єврорегіону можна стверджувати, що на сьогодні єврорегіон є основним інструментом для забезпечення однієї з дієвих форм міжнародного співробітництва на рівні регіонів та територіальних громад. З юридичної точки зору – це транскордонна регіональна асоціація прикордонних адміністративних територій Польщі, Словаччини, Угорщини й України, що створена з метою координації транскордонного співробітництва.

Список використаних джерел

1. Єврорегіони за участю України // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/CBC/ua/reference/reference_all.php?u=7&l1=8
2. Проекти Карпатського євро регіону // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://euroregionkarpaty.com.ua/2010-03-21-01-23-17.html>
3. Лендшел М. Досвід Карпатського Єврорегіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. – К.: Логос, 2000. – 224 с. – С.49-70.
4. Долотіна К. В. Єврорегіони на території України: стан та проблеми розвитку / К. В. Долотіна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2013. - № 4(2). - С. 194-198. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunu_2013_4\(2\)_43](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunu_2013_4(2)_43)
5. Скиба І. І. Карпатський єврорегіон (1993 – 2013 рр.) / І. І. Скиба // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Історія. - 2013. - Вип. 1. - С. 63-72. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuist_2013_1_11
6. Біла С. О. Карпатський Єврорегіон як чинник європейської інтеграції України / С. О. Біла, В. В. Романова // Стратегічні пріоритети. - 2013. - № 3. - С. 78-88. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_3_12

Надія Скляр
кандидат екон. наук
Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій
м. Кривий Ріг
Костянтин Лоза
кандидат тех. наук
помічник Голови Ради директорів АТ "Мотор Січ"
м. Запоріжжя

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ПЕРЕМІЩЕННЯМ ТОВАРІВ ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Запобігання незаконного розповсюдження товарів військового призначення та подвійного використання, технологій, науково-технічної інформації і послуг, які можуть бути використані при створенні зброї масового ураження, засобів її транспортування, інших видів озброєнь і військової техніки, є важливою складовою системи заходів, які мають застосовуватися Україною внаслідок прийнятих міжнародних зобов'язань і політики забезпечення національних інтересів і безпеки. Недосконалість системи експортного контролю відносно товарів і технологій подвійного використання створює передумови для виникнення ризиків і загроз економічній та національній безпеці і обумовлює недієздатність державного контролю запобігання розповсюдження зброї масового ураження і засобів її постачання.

Питання національного експортного контролю, який здійснюється в різних країнах, зокрема й в Україні, досліджувались численними фахівцями, серед яких особливу увагу привертають праці В.Горбуліна, В. Бегми, В.Ліпкана, В.Мунтіяна, А. Шевцова, М.Будник, В. Шумбасова. Але дослідження чинників, загроз та ризиків економічній безпеці держави, які сприяють незаконній торгівлі товарів і технологій подвійного використання у науковому середовищі досліджувались дотично.

Актуальним питанням сьогодення є протидія загрозам міжнародній та національній безпеці України у прикордонному просторі, рівень яких зріс під час ескалації збройного конфлікту та у зв'язку з підвищенням рівня тероризму у багатьох країнах світу.

Зовнішньоекономічні операції щодо передачі товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні зброї масового знищення та засобів її доставки, в Україні контролюються усіма видами міжнародних режимів.

На рівні міжнародного режиму Групи ядерних постачальників контролюються окремі види матеріалів, обладнання, програмного забезпечення і технологій, що можуть бути використані у створенні ядерної зброї чи ядерних вибухових пристроїв. На рівні Конвенції про заборону хімічної і біологічної зброї та Австралійської групи контролюються окремі види хімікатів, збудників захворювань, матеріалів обладнання, програмного забезпечення і технологій, що можуть бути використані у створенні хімічної чи біологічної зброї. На рівні Режиму контролю за ракетними технологіями здійснюється контроль за окремим видами матеріалів, обладнання, програмного забезпечення і технологій, що можуть бути використані у створенні засобів доставки зброї масового знищення. На рівні Вассенаарських домовленостей перебувають під контролем окремі види матеріалів, обладнання, програмного забезпечення і технологій, що можуть бути використані у створенні звичайних озброєнь, боєприпасів, вибухових речовин та військової техніки.

І хоч система експортного контролю України й забезпечує неухильне дотримання нашою державою своїх міжнародних зобов'язань, які випливають із членства України в ООН, ОБСЄ та участі у всіх режимах нерозповсюдження, слабкими місцями цієї системи є контроль за товарами й технологіями подвійного використання. В умовах глобалізації та збільшення обсягів трансферу технологій виникає нагальна потреба попередження загроз несанкціонованого витоку чутливих технологій, насамперед до терористичних та інших злочинних угруповань, які можуть використати їх у протиправних цілях.

Більше всього питань при контролі товарів подвійного використання виникає на стадії ідентифікації товару у зв'язку із різницею з переліком підконтрольних товарів української класифікації та європейської. І хоч український Науково-технічний центр експортного контролю у 2013 році презентував «Єдиний контрольний список товарів і технологій подвійного використання – українська версія (із змінами та доповненнями, внесеними згідно з Додатком I до Регламенту (ЄС) № 388/2012 від 19 квітня 2012

року)», на законодавчому рівні цей документ ще не затверджений.

Об'єктами економічної небезпеки при міжнародних трансферах товарів подвійного використання є не тільки товари подвійного використання, а й технології, послуги та безпосередньо науковий потенціал, який працює на закордонні замовлення товарів подвійного використання. Вони не входять до складу об'єктів експортного контролю, що становить значні ризики та загрози економічній та національній безпеці держави.

Найбільш ризикованим моментом в експортному контролі є контроль за технологіями подвійного призначення, особливо в аспекті так званих «невідчутних передач» технологій для розроблення, виробництва і використання товарів, що підлягають експортному контролю. Підставою такого ризику є невизначеність терміну «невідчутні передачі технологій» у міжнародному законодавстві.

Однією із проблем недосконалої дієвості міжнародного контролю за передачею товарів подвійного використання є той факт, що організації режимів експортного контролю не є підстатутними організаціями ООН. Відповідно, відсутність прямих механізмів протидії незаконному переміщенню товарів подвійного використання не дає можливості швидкого реагування на порушення норм міжнародної безпеки через Раду безпеки ООН.

ЗМІСТ

<i>Маркіян Мальський, Олександр Кучик.</i> Геополітичні виміри транскордонної безпеки в контексті інтеграційних тенденцій пострадянського простору	3
<i>Ігор Тодоров.</i> Карпатський єврорегіон в безпековому вимірі	5
<i>Василь Гулай.</i> Методологічний інструментарій аналітичної розвідки в транскордонній криміногенній безпеці	9
<i>Вячеслав Ціватий.</i> Парадипломатія як напрям реалізації міждержавного транскордонного співробітництва та транскордонної безпеки: інституціональний вимір	15
<i>Христина Притула.</i> Розвиток транскордонного співробітництва: нові виклики та можливості	18
<i>Ярослава Калат.</i> Забезпечення економічної безпеки прикордонних регіонів України в умовах розвитку єврорегіонального співробітництва	22
<i>Всеволод Черторижський.</i> Європейський досвід розвитку (нпфеі) - просторових утворень на транскордонних територіях	26
<i>Юлія Седляр.</i> Головні засади міграційної політики ЄС на початку ХХІ ст.	30
<i>Вадим Філінський.</i> Вплив європейської міграційної кризи на транскордонну безпеку ЄС	34
<i>Наталія Шаленна.</i> Туреччина і сучасна «міграційна криза» у ЄС	36
<i>Оксана Шамборовськ.</i> Етнолінгвістичний чинник у формуванні транскордонної безпеки	40
<i>Олександр Соснін, Валентина Воронкова.</i> Теоретико-методологічні засади дослідження глобального інформаційного суспільства	44
<i>Максим Стрипко.</i> Порушення конституційного принципу єдиного громадянства в Україні як потенційна загроза транскордонній безпеці та суверенітету <i>нашої держави</i>	47
<i>Ористлава Сидорчук.</i> Соціальні та гуманітарні чинники формування та реалізації транскордонної безпеки України	50
<i>Юлія Цибульська.</i> Особливості розвитку транскордонних ринків праці України і сусідніх країн	54

<i>Ігор Іжнін.</i> Проблеми транскордонної безпеки у світі, що змінюється	60
<i>Роман Вовк.</i> Транскордонне співробітництво в умовах “гібридних” загроз та викликів	63
<i>Ольга Ровенчак.</i> Соціокультурні причини та перспективи сучасної європейської міграційної кризи	67
<i>Христина Юськів.</i> Сепаратизм як загроза транскордонній безпеці регіону	71
<i>Орест Гогоша.</i> Російсько-український конфлікт як фактор транскордонної безпеки	74
<i>Юлія Артюхова.</i> Human security в системі транскордонної безпеки	78
<i>Надія Сербенко.</i> Єврорегіон як інструмент транскордонної співпраці (на прикладі функціонування карпатського єврорегіону)	81
<i>Надія Скляр, Костянтин Лоза.</i> Сучасні аспекти державного контролю за переміщенням товарів подвійного використання	85